

Ludo Krivý

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 32
47/2017
18. november 2017

Cena 0,50 €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

ŽUPNÉ VOLBY ROZHODLI
DOŠŤ ZODRATÉ TOPÁNKY
Strana 4.

VIAC OCHRANY PRE NAŠU
KRÁSNU PRÍRODU A FAUNU
Strana 5.

PROFESOR MATÚŠ KUČERA
O NÁRODNEJ BUDÚCNOSTI
Strana 6.

KUĽA ZOS KANONA,
LEČIM DOLU S KOŇA...
Strana 8.

SLOVENSKÁ GUERNICA
ALBÍNA BRUNOVSKÉHO
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Ako sa zmenilo Slovensko od prvej návštevy pápeža sv. Jána Pavla II. v roku 1990 u nás? Vtedy končil homíliu na vajnorskom letisku slovami: Nebojte sa! Bolo krátko po zmene režimu a pápež dodával Slovákom silu, aby sa nebáli vzdorovať zlu. Ak neoliberálneho dôchodcu Benčika, udavača za názor, odporúča hovorca Konferencie biskupov Slovenska Martin Kramara za vzor pre veriacich, je na zamyslenie, kam sa spoločnosť posunula. Zobrali sme si k srdcu slová pápeža? Ukazuje sa, že nie veľmi. Slovensko sa po rokoch ateizácie počas minulého režimu nebezpečne priblížilo k sekulárnej západnej Európe, vyvrátenej z vlastných koreňov.

Nie odkaz pápeža, ale myšlienky otvorenej spoločnosti po roku 1989 zapustili korene na Slovensku. Dnes jej posluhovačov vidíme na každom kroku. Dokonca zo šéfy predstavenstva Sorosovej nadácie a sociologičky Ivety Radíčovej sa stala dekanka Fakulty masmédií Paneurópskej vysokej školy s možnosťou formovať vedomie budúcich žurnalistov. Akoby nestali ich školenia v USA v deväťdesiatych rokoch minulého storočia.

Na začiatku slovenskej štátnosti z televíznych obrazoviek ešte sršala politická satira. Po vstupe do nového tisícročia sa z nich celkom vytratila. Po zriadení NAKA a prijatí zákonov o extrémizme by sotva prežila aj tá forma politickej satiry, ktorá pracovala počas prvých vlád novej Slovenskej republiky. Ibaže so stratou odvahy jej tvorcov sa prudko rozmohla odvaha politikov prekračovať zákonné rámce. Aj ostatné voľby ukázali, že legislatívne obmedzenia predvolebnej kampane sú nielen pre hlavu štátu zdrapom papiera, ale aj pre iných zvolených kandidátov.

Pri voľbách do VÚC nemožno obísť fakt, že regiónom budú zväčša šéfovať ľudia podporovaní liberálnou SaS, teda preferujúci inakosť pred tradičnou rodinou. Výnimkou nie je ani Prešovský samosprávny kraj, kde velenie prevzalo KDĽH. To hnutie, ktoré bolo schopné vládnuť len s ľavičiarimi alebo liberálmi. Nikdy nie so stranami národne a kresťansky orientovanými. A to sme si pred dvadsiatimi piatimi rokmi dali do ústavy záväzok zachovať dedičstvo otcov.

Eva ZELENAYOVÁ

R - 2017044

Matica slovenská je na evolučnom rázcestí a prechádza generačnou výmenou Nový predseda je Marián Gešper

Pavol JAVORSKÝ – Foto: SNN

Marián Gešper je nový predseda Matice slovenskej (MS). Zvolili ho delegáti matičného valného zhromaždenia 10. novembra v Liptovskom Mikuláši. Doterajší podpredseda je historicky najmladším predsedom kultúrnej ustanovizne. Má tridsaťsedem rokov a vo funkcii po siedmich rokoch vystriedal Mariána Tkáča. Predsedom dozorného výboru MS zostal staronový predseda Štefan Martinkovič. Matičiari tiež výrazne omladili výbor MS, ktorý pozostáva z tridsiatich ôsmich členov. Možno konštatovať, že Matica slovenská týmto zhromaždením prešla generačnou výmenou.

Marián Gešper po svojom zvolení dvojtretinovou väčšinou hlasov (258 hlasov, 67,01 percenta) uviedol, že „Matica slovenská je národná a kultúrna inštitúcia. Nebudeme sa zaoberať kontroverznými témami. Budeme sa zaoberať a propagovať preverené historické udalosti a osobnosti, ktoré pozitívne vplývajú na náš národný rozvoj. Viac musíme podporovať aj kultúru, hlavne folklór. Pod našimi krídlami pôsobi vyššie dvestoštyridsať folklórnych a umeleckých kolektívov. Na tie sa chceme zamerať. To je naša výkladná skriňa.“ Pred samotnou voľbou sa valné zhromaždenie stotožnilo s výkladom dozorného výboru MS, že M. Tkáč už absolvoval druhé funkčné obdobie a podľa stanov MS nemohol kandidovať tretíkrát. Bývalý predseda síce predniesol iný právny výklad, s ktorým sa však matičiari nestotožnili. Na predsedu teda kandidoval len M. Gešper a Roman Michelko, súčasný člen predsedníctva Matice.

NOVÉ VÝZVY

Generačnú zmenu, moderné spôsoby práce najmä na poli kultúry vyzdvihol aj vedecký tajomník MS Peter Cabadaj: „Matica počas ročných rokov L. Štúra a J. M. Hurbana zorganizovala toľko kultúrnych a vedeckých podujatí ako

Novozvolený predseda MS Marián GEŠPER (vpravo) stojí pred významnými výzvami ustanovizne. Vedľa neho Marek NEMEC, riaditeľ D MS z Liptovskom Mikuláši.

žiadna iná organizácia. Je to naša téma, naša práca. A musíme to robiť moderným spôsobom.“ Správca MS Maroš Smolec uviedol, že Matica sa nachádza na rázcestí a pred sebou má veľkú výzvu, ako sa zmeniť. „Nesmieme byť napojení na žiadnu centrálu politickej strany. Presadiť sa musíme na poli vedy, kde predovšetkým v historiografii dosahujeme výborné výsledky, a kultúry, najmä folklóru.“ Zo všetkých vyjadrení vedúcich predstaviteľov Matice slovenskej bolo zrejme, že túžia, aby sa ustanovizeň modernizovala

a vylepšila si svoje meno a opäť získala vážené miesto v slovenskej spoločnosti.

Výraznou väčšinou zvíťazil aj Š. Martinkovič na post predsedu dozorného výboru. Získal 262 hlasov, čo je 68 percent. Porazil jediného protikandidáta J. Steinera. Nový predseda sa chce zamerať na tvorbu nového systému vnútornej kontroly, ktorý bude jasne definovaný. Chce doriešiť aj právne otázky týkajúce sa právnej subjektivity miestnych odborov ustanovizne a ostatných jej zložiek a striktné dohliadať na dodr-

žiavanie zákonov, ktoré definujú činnosť MS a jej stanov.

GENERAČNÁ VÝMENA

Výbor Matice slovenskej prešiel výraznou generačnou zmenou. Omladil sa. Jeho členmi sa stali predovšetkým matiční funkcionári zvnútra ustanovizne. Sú to buď dobrovoľníci z miestnych odborov a Mladej Matice, alebo zamestnanci, ktorí presne vedia, ako ustanovizeň funguje. Takáto zmena bola potrebná, aby Matica naďalej a bez problémov mohla realizovať svoj konsolidačný program nielen na hospodárskej, ale aj duchovnej úrovni. Členmi nového výboru MS sa stali: M. Nemeč, M. Hanuska, J. Seman, J. Božik, M. Smolec, Miroslav Gešper, V. Komora, B. Husár, L. Kľučková, J. Piecka, R. Zacher, S. Jurková, D. Machalová, Z. Halková, J. Makariv, P. Kleban, R. Michelko, M. Hájnik, J. Budinský, J. Gajdoš, M. Kerekanič, I. Šulková, G. Kaščáková, V. Uhlár, M. Zverina, M. Matečka, M. Gallík, Ž. Hrančová, A. Mečiar, P. Polakevič, D. Trňanová, M. Slavík, M. Kušnírová, L. Kalafa, A. Dubovcová, M. Terrai, D. Pribula, P. Černý.

Členmi DV MS za Maticu sú: J. Buleca, J. Chovanec, M. Stromko, M. Murdzíková, M. Jadroň.

Rozhovory s členmi Matice priniesieme v najbližších číslach Slovenských národných novín.

3 OTÁZKY PRE:

MUDr. Petra LIPTÁKA, všeobecného lekára v Bratislave a aktivistu

V zdravotníctve sa rozbieha reprivatizácia

• Témy školstva a zdravotníctva patria už dlhodobo medzi problémové oblasti bez ohľadu na vládnuce strany. Čo vlastne bráni kompetentným vypracovať fungujúcu koncepciu zdravotnej starostlivosti o obyvateľov?

V zdravotníctve stojíme uprostred reprivatizácie. Reprivatizuje sa sektor štátnych nemocníc aj sektor verejných ambulancií všeobecných obvodných lekárov a špecialistov. Vzniknúť majú siete súkromných nemocníc vo vlastníctve domácich, ale aj zahraničných finančných skupín a rovnaký osud má čakať aj ambulancie. Dnešnú sieť ambulancií, ktoré sú dnes v blízkosti pacientov aj v jednotlivých dedinách v počte okolo dvestisíc, má nahradiť sieť tristo centier, ktoré majú vlastníť dopredu určení majitelia. Štátni

manažéri plnia úlohy v tom, že vedú štátne nemocnice a tiež sieť verejných ambulancií do úpadku.

• V našom zdravotníctve čoraz väčšiu úlohu začínajú hrať isté finančné skupiny. Čo to so sebou prináša?

Prináša to privatizáciu a reprivatizáciu, ide len o peniaze a starostlivosť o zdravie ľudí ide na vedľajšiu koľaj. Každý rok v našom zdravotnom systéme zomiera zbytočne tritisíc až päťtisíc ľudí. Za dvadsať rokov je to šesťdesiat tisíc až stotisíc zbytočných životov. Ja tomu hovorím slovenský holokaust. Treba hľadať, kto je za to zodpovedný.

• Ste jedným z organizátorov petície za oddelenie zdravotnej starostlivosti od prehliadok zosnu-

lych. V čom táto pripravovaná úprava komplikuje život lekárom?

Dnes je pri prehliadke zosnulého najviac problematický časový rozdiel medzi tým, ako príbuzní zavolajú na tiesňovú linku 155 (resp. 112) a samotnou prehliadkou, ktorý sa niekedy „pretiahne“ až na viac ako osem hodín. Všeobecný lekár, ktorý je na túto činnosť zákonom dnes určený, musí totiž najprv vybaviť pacientov v ordinácii a prehliadky zosnulých vykonáva dnes až po ordináčnych hodinách. Pripravovaný zákon to rieši, ale iba z pohľadu uprednostnenia mŕtvych, a to je absurdné! V čakárni predsa môže dôjsť počas neprítomnosti lekára ku skomplikovaniu zdravotného stavu čakajúcich pacientov aj s následkom ďalšieho úmrtia.

Zhovárať sa: Maroš M. BANČEJ
Foto: autor

V SNN 48/2017
SI PREČÍTAŤE

■ Vzťah k slovenskému jazyku, kultúre a územnej integrácii treba stále posilňovať
■ Rozhovor s Jozefom Starostom – šéfredaktorom časopisu Slovo z Britskej Kolumbie
■ Únia slovenských novinárov v tomto roku po prvý raz udelila Cenu Gabriela Zelenaya

Bugárovci reálne oslabujú koaličné strany SMER-SD a SNS Nad Slovenskom zažiarila dúha

Anna HROMJÁKOVÁ – Foto: internet

Podporu, s akou mohol kalkulovať zvolený šéf Banskobystrického samosprávneho kraja Ján Lunter, nemal v ostatných župných voľbách ani jeden z kandidátov. Že v kraji vyhral nevýrazný kandidát – podnikateľ, oficiálne nezávislý, ale s podporou všetkých parlamentných strán, mimovládok, médií a s morálnou podporou prezidenta Andreja Kisku, bolo viac ako jasné.

Spojenie možných i nemožných politických a spoločenských síl a ustavičné útoky na pôvodného župana M. Kotlebu a výstrahy pre slovenskú verejnosť pripomínali nedávnu minulosť Slovenska. Niečo podobné Slovensko absolvovalo v roku 1998 v celoštátnom rozmere, keď sa zahraničie celkom jasne vyjadrovalo, kto má vyhrať voľby na Slovensku, ak chce vstúpiť do Európskej únie. Takže aj demokratické voľby môžu mať pachuť čudných záujmov. Bolo priam dojemné, ako si po voľbách padli do náručia prezident, ktorému slušný človek nevie prísť na meno, a zvolený župan Lunter. Politická

(ne)kultúra súčasného obdobia dosiahla vrchol.

Zrazu po voľbách ani porážka župana ĽSNS v Banskej Bystrici nebola témou číslo jeden. Viacerých komentátorov viac než nová situácia v Banskobystrickom kraji zaujali chabé výsledky strany Smeru-SD.

■ ŽEBY ÚNAVA?

Útoky a posmešky sa nasmerovali proti vládnej strane. Porážku argumentovali únavou z politiky. Môže byť, ale to sa prejavilo už pri prezidentských voľbách, takže to nebude jediná príčina neúspechu. Politika Smeru od ostatných

parlamentných volieb sa nelíši od politiky, ktorú vo vládnej koalícii reprezentuje Most – Híd. Ten si prostredníctvom svojich ministrov (dopravy a spravodlivosti) potichu a nenápadne presadzuje vlastný program, čo sa najzreteľnejšie prejavilo pri prijatí viacerých legislatívnych noriem, o ktorých SNN pravidelne informujú. Zrušenie prezidentských amnestií môže mať následky pre štát a prijatie zákona o extrémizme vracia spoločnosť do minulého storočia. Napokon, vyšetrovatelia NAKA navštívili aj Maticu slovenskú za bezvýznamný videodokument. Slovenský volič si silu bugárovcov uvedomuje. Strana

Nového bystrického župana LUNTERA pozdravil prezident KISKA viac ako familiárne...

Smer-SD a SNS sa v koalícii s dovtedajšou opozičnou stranou Bélu Bugára jednoznačne oslabujú.

■ VLÁDNU PENIAZE

Verejnoprávne médiá naširoko obchádzajú problematické témy, v médiách sa nepolemizuje. Politická satira zmizla z verejného priestoru, punkové kapely, také typické poli-

tickými textami proti establišmentu, majú problém získať koncertné pódia. No prenajímatelia priestorov nemajú najmenšie zábrany porušovať zákony pri ich poskytovaní na vystavovanie mŕtvych tiel.

Ak v minulom volebnom období bol M. Kotleba, odporca rodovej rovnosti či islamizácie, považovaný za jediného extrémistického župana, po tohtoročných voľbách sa do čela Bratislavského a Trnavského kraja dostali extrémisti z druhej strany. Juraj Droba a Jozef Viskupič sú aktívni podporovatelia LGBTI komunity. Keď sa v roku 2014 dostal do parlamentu návrh na ústavnú ochranu manželstva, obaja podporili iný návrh kolegu Martina Poliačika na ústavnú ochranu registrovaných partnerstiev. Poliačikov návrh podporili Lucia Žitňanská, Magda Vášáryová či Richard Sulík. Víťazstvo Drobu a Viskupiča v župných voľbách svedčí teda o tom, že ich volili skôr mladí ľudia s nevyvinutým zmyslom pre zodpovednosť. Takže ak zostali v parlamente ešte nejakí politici, ktorým osud národa nie je ľahostajný, majú sa nad čím zamýšľať.

Noví predsedovia vyšších územných celkov budú vládnuť päť rokov Výber prekvapil – mnohých dosť nemilo!

Pripravil Ján ČERNÝ

Noví predsedovia ôsmich samosprávnych krajov sa funkcií ujmu na ustanovujúcom zasadnutí novozvolených krajských zastupiteľstiev. Podľa zákona sa musia uskutočniť do tridsiatich dní od vyhlásenia výsledkov volieb do vyšších územných celkov. Štátna volebná komisia výsledky oficiálne potvrdila v nedeľu 5. novembra.

Poslednú úlohu končiacich predsedov vyšších územných celkov (županov) bude zvolenie zasadnutia novozvoleného zastupiteľstva a jeho vedenia až do momentu zloženia sľubu nového predsedu VÚC. K výsledkom volieb sa vyjadrili všetky politické strany, predseda strany SMER odkázal, že tak urobí až po rokovaní orgánov strany.

■ **Rastislav TRNKA, Košický kraj, 37,8 percenta**

„Cítim veľký záväzok. Naozaj. Prijímam toto vaše poverenie s rešpektom a pokorou. Čaká nás päť rokov tvrdej a poctivej práce. S vašou podporou to zvládnem,

zvládneme. Spolu rozhybeme náš krásny kraj.

■ **Milan MAJERSKÝ, Prešovský kraj, 40,36 percenta**

„Veril som, že moje víťazstvo bude takým menším víťazstvom aj pre KDĽ. Ale je to predovšetkým víťazstvo ľudí celého Prešovského kraja. Ak bude pozitívne vnímané moje päťročné pôsobenie na čele kraja a ak sa mi podarí naplniť predvolebné sľuby, tak vtedy to bude všetko dobré.“

■ **Milan BELICA, Nitriansky kraj, 34,10 percenta**

„Bodaj by sa stalo, aby som mal

troška silnejšiu podporu v parlamente. Lebo podpora v parlamente nie je o mne, nie je o poslancoch, je o kraji, jeho rozvoji. Ak by sa mali robiť nejaké priekry a ten vývoj by mal byť brzdený, nie je to nič dobré pre ľudí.“

■ **Ján LUNTER, Banskobystrický kraj, 48,53 percenta**

„Ďakujem všetkým voličom za obrovskú dôveru. Verte mi, že na túto chvíľu nezabudnem a nesklamem vás. Mnohí ste pricestovali z Londýna, Bruselu, Kodane, veľmi si to vážim. Ďakujem mojej rodine za podporu a ďakujem môjmu tímu a dobrovoľníkom za skvelú kampaň.“

■ **Erika JURINOVÁ, Žilinský kraj, 43,67 percenta**

„Môžeme sa tešiť, že budeme mať prvú županku. Ale keď sa pozierame po Slovensku, tak naozaj je dôležité, že všade ľudia ukázali, že chcú zmenu.“ povedala Erika Jurinová. Dodala, že na ňu síce padla ťažoba zodpovednosti, no zároveň aj odhodlanie meniť župu na lepšiu.

■ **Jaroslav BAŠKA, Trenčiansky kraj, 49,98 percenta**

„Chcem vám veľmi pekne poďakovať za každý jeden hlas, za dôveru a podporu. Veľmi si to vážim. Tých viac ako šesťdesiatdvoch hlasov, ktoré ste mi dali, je pre mňa obrovský záväzok, aby sme spoločne v najbližších piatich rokoch urobili náš kraj ešte lepší a kvalitnejší.“

■ **Jozef VISKUPIČ, Trnavský kraj, 42,90 percenta**

„Aby samospráva dávala občanom logiku a zmysel, župan musí ťahať za jeden povraz so všetkými starostami a primátormi. Ak sa spojíme a ak tu nebude ignorancia, tak

z neviditeľného úradu samosprávneho kraja sa stane úrad, ktorý bude starostom a primátorom pomáhať.“

■ **Juraj DROBA, Bratislavský kraj, 20,42 percenta**

„Ďakujem. Za hlasy, za podporu, za priateľov, o ktorých sa môžem oprieť, keď to najviac potrebujem. Víťazstvo bolo tesné a beriem ho s pokorou. Ďakujem doterajšiemu županovi Pavlovi Frešovi za slušnú prácu, ktorú odvádzal pre Bratislavský kraj. Ďakujem protikandidátom Hanulíkovej, Krajcerovi, Ftáčnikovi, Mrvovi, Kusému a Uhlerovi za férovú politickú súťaž.“

■ BODKA ZA VOLBAMI

Do krajských zastupiteľstiev zasadne spolu 161 nezávislých kandidátov a 255 poslancov s politickým tričkom. Ľudia volili do zastupiteľstiev v ôsmich samosprávnych krajských dokopy 416 poslancov. V Bratislavskom ich je 50, Trnavskom 40, Trenčianskom 47, Nitrianskom 54, Žilinskom 57, Banskobystrickom 49, Prešovskom 62, Košickom 57.

VŠIMLI SME SI

V každoročnej súťaži o najkrajšiu obec a najkrajšie mesto na Slovensku, ktorú usporadúva portál Slovak region, tentoraz obsadili prvé priečky nováčikovia. Výsledky hlasovania účastníkov ankety zverejnili začiatkom novembra a tí na najvyššiu priečku dali mesto Liptovský Mikuláš (25 901 hlasov) tesne pred Breznom (25 756) a Spišskou Novou Vsou (25 689).

Najkrajšia obec je Halič...

Medzi obcami po vlnajšom druhom mieste suverénne získala v tomto roku prvenstvo obec Halič, ktorej dalo hlas 41 466 anketárov. Druhý stupeň patril Vinodolu (15 884 hlasov) a tretí Spišským Tomášovciam (15 544).

Halič je moderná, dynamicky sa rozvíjajúca obec s takmer kompletnou infraštruktúrou, kde pôsobí viac podnikateľov i väčších firiem. Prvá písomná zmienka o obci je z roku 1299. V súčasnosti tu žije okolo tisícšesťsto obyvateľov. Na prvenstvo v súťaži však zrejme najviac zapôsobilá obdivuhodná premena tamajšieho Haličského zámku na jeden z najkrajších historických objektov nielen v Novohrade, ale na Slovensku vôbec. Bývalé šľachtické sídlo Forgáčovcov za socializmu po(s)ťupne chátralo. Do roku 1993 tu bol Ústav pre mentálne postihnutú mládež, ktorý sa neskôr presťahoval do Lučenca a odvtedy túto NKP nezáujem a bezdomovci rýchlo menili na ruinu. Po dvanástich rokoch devastovania svitla zámku nová nádej, keď ho od BBSK odkúpila istá spoločnosť a veľkorysou investíciou a precízny zrenovaním ho premenila na priťažlivý objekt cestovného ruchu Galicia Nueva s ďalšou výnimočnou ponukou rekreačných a relaxačných služieb a nových kultúrno-spoločenských dispozícií.

Text a foto: Emil SEMANCO

Správa o používaní štátneho jazyka netešila, ale nič sa nedeje Trend je stále priam ignorantský

Ministerstvo kultúry SR vydalo pred piatimi rokmi Správu o stave používania štátneho jazyka na území Slovenskej republiky. Okrem neradosných konštatovaní, ktoré predstavovali zhrnuté poznatky o stave, negatívnych trendoch a každodenných prehrškoch v jazykovej praxi, sa však nič viditeľne ani počuteľne nezmenilo. Naopak, používanie (ne)slovenskej slovenčiny sa ešte viac prehĺbilo.

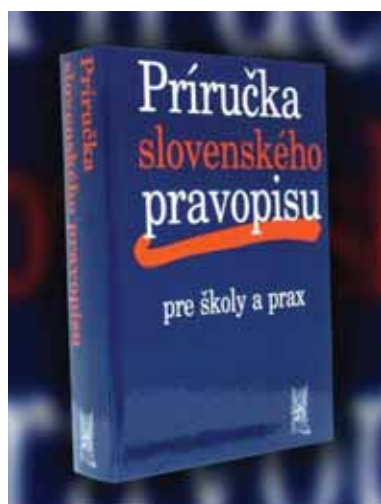
Už v správe o plnení Koncepcie starostlivosti o štátny jazyk Slovenskej republiky, predloženej na rokovanie vlády koncom roka 2006, sa konštatoval všeobecný nezáujem o oblasť jazykovej kultúry v ústredných orgánoch štátnej správy, čo sa nepriaznivo prejavilo v celkovom poklese jazykovej úrovne. Zo strany vedúcich zamestnancov ústredných orgánov štátnej správy pretrvával ľahostajný postoj k tejto problematike a plnenie koncepcie vo väčšine rezortov bolo len formálnou záležitosťou. Sústavný dlhodobý nezáujem o otázky súvisiace so starostlivosťou o štátny jazyk sa odzrkadlil v nízkej jazykovej úrovni úradných záznamov a v opakovanom výskyte jazykových chýb v legislatívnych textoch a v iných dôležitých dokumentoch. V dôsledku nedostatočnej inštitucionálnej starostlivosti o národný jazyk sa takmer vo všetkých oblastiach verejného života prejavuje kritická situácia v uplatňovaní noriem spisovného jazyka.

To, čo bolo takto na rovinu verejne napísané pred jedenástimi a neskôr pred piatimi rokmi takmer v tom istom znení, možno dnes iba podčiarknuť.

Obidva dokumenty konštatovali aj určitý druh okázalého ignorantsva

– nesankcionovaného, no už vtedy sankcionovateľného – proti základným pravidlám slovenského pravopisu. Ide

ČO INÍ NEPIŠU

najmä o oblasť médií a reklamy. Kým úradníci používajú nekodifikovanú podobu štátneho jazyka viac z jeho neznalosti, v mediálnej sfére a v oblasti reklamného marketingu ide už aj o úmysel, ba

arogantnú drzosť, a až potom jazykovú neznalosť.

Ďalším obrovským problémom je, že stále intenzívnejšie zaznievajú (nikým nezohľadňované) kritické hlasy o neuspokojivom stave jazykovej výchovy v školskom vzdelávaní – na základných, stredných a vysokých školách. Požadavka učebných osnov „naučiť žiakov používať prostriedky spisovného jazyka“ sa čoraz častejšie dostáva do konfrontácie s tými verejnými prejavmi, ktoré nezodpovedajú kritériám kladeným na jazykovú kultúru, na verejnú komunikáciu v spisovnom jazyku.

Zo spisovnej slovenčiny sa v ostatných rokoch „beztrestne“ vytratila mäkká výslovnosť, znelostná asimilácia, splyvávajú výslovnosť, melódia vety a ďalšie normy. Zato pribudlo množstvo anglicizmov, cudzích slov, bohemizmov, významových kontaminácií, slangových výrazov. Škloňovanie sa stalo takmer zbytočným – reklamné agentúry ho už roky ostentatívne ignorujú.

Pripomíname si teda smutné piate výročie, no dôvodov na optimizmus máme v tejto súvislosti pramálo.

Štefan ZLATOŠ
Ilustračné foto: autor

Rastú totemy veľkomadžarstva

Ludovít ŠTEVKO

Na území Slovenskej republiky pribúdajú sochy a pamätníky osobnostiam, ktorých pôsobenie, zásluhy a heroizácia sa viažu na dejiny cudzieho národa a ich spojitost' so Slovenskom má neraz trpkú historickú príchuť. Zdalo by sa, že resentimenty iredentistickej časti maďarskej politickej scény na južnom Slovensku sú po desaťročiach demokratického a pokojného spolunažívania Slovákov a Maďarov zabudnuté, ale nedávna udalosť, ktorá sa stala vo Vydranoch pri Dunajskej Strede, hovorí o opak. Maďarský spolok Miklósa Horthyho s poslancom hnutia radikálnej pravice Jobbik Lorantom Hegedusom napochodoval v uniformách do Vydriana, aby tu v kostole reformovanej cirkvi odhalil bustu maďarského fašistu Horthyho. Busta kráľovského regenta, ktorý rajtoval ako okupant na bielom koni uli-

camy Košíc, mala stáť v parku, ale protesty synody, starostu a zastupiteľstva obce jej umiestnenie na verejnom priestore znemožnili, núž ju na pokyn vydranskej kazateľky Julianny Kis-Csájjiovej presťahovali do svätostánku a na pamiatku maďarského hrdinu odsúdili slávnostnú omšu.

Horthyho sympatizanti sa v parku fotografovali len pri podstavci s nápisom: „Tohto času neodhaliteľná busta hrdinu reformovanej viery.“ Prodekan Reformovanej teologickej fakulty Univerzity J. Selyeho v Komárne Alfréd Somogyi vyhlásil, že označenie Horthyho za kontroverznú osobu je „boľševický stereotyp“. Vzápätí sa v internetových novinách felvidek.ma objavil komentár, podľa ktorého by sa patrilo, aby na Slovensku stáli stovky sóch „posledného veľkého maďarského štát-

nika“ Horthyho. Bez zaujímavosti nie je ani obhajovanie pamätníkov tomuto fašistickému kolaborantovi predstaviteľmi mimoparlamentnej strany SMK. Matica slovenská žiadala štátne orgány, aby zakročili, pretože vystavenie busty fašistu

KOMENTÁR

Horthyho v kostole je rovnakým porušením zákonov proti propagácii fašizmu, ako keby bola inštalovaná na námestí obce Vydrany.

Medializovaný škandal trval v médiách asi týždeň a potom sa ticho rozplynul v príznaknej slovenskej ľahostajnosti. Na hanbu celého Slovenska to nie je nič nové. Len si spomeňme, čo sa postavilo v mestách a dedinách na južnom Slovensku za posledných päťnásť až dvadsať rokov. Mesto Rožňava si postavilo

sochu predstaviteľa maďarizačnej koncepcie renegáta Ľudovíta Košuta, osobného nepriateľa Ľudovíta Štúra, a v Košiciach v roku 2006 inštalovali Maďari za tridsaťpäť miliónov forintov sochu svojho národného hrdinu Rákociho za spravodajských ovácií denníka Košický kurzár. V Košiciach má svoju bustu aj gróf Ján Esterházi, ktorý bol odsúdený v neprítomnosti v roku 1947 Národným súdom v Bratislave na trest smrti za svoje zločinecké aktivity v období druhej svetovej vojny.

V Nových Zámkoch sa zasrdia sochou Sečeniho a pomníkom krutovládca Atilu. Drevené skulptúry turulov možno vidieť v mestečkách a dedinách všade na slovenskom juhu. V Komárne, kde nebolo miesta pre súsošie sv. Cyrila a Metoda, trčí maďarský historický šovinizmus z bronzových monumentov na každom námestí. Koľko úsilia vynaložili vlastenci a koľko výsmechu museli zniesť, keď sa zasadzovali o to, aby zostala na svojom mieste jazdecká socha kráľa starých Slovákov, keď ju istý Richard Sulík chcel odstrániť z hradného návršia, a aby Bartfayov

monument štúrovcov nevytlačilo súsošie Márie Terézie s maďarskými husármi z čias úpadkového klasicizmu monarchie.

Gregor Martin Papucsek, známy slovenský publicista žijúci v Budapešti, svojho času napísal: „Maďari do každej slovenskej osady postavili sochu nejakého maďarského víťuza bez toho, aby sa spýtali, či tam chcú mať takú sochu. V obci Slovenský Komlós stojí socha Szent Istvána, v Sarvaši pomník Veľkého Maďarska, v Békešskej Čabe pamätník Trianonu, v Mlynkoch je Bela III., vtáky turuly, maďarské militaristické sochy atď. Ulice slovenských obcí a miest nenesú mená ich slovenských zakladateľov, ale maďarských úradníkov.“

Akoby Slovensko bolo stále v područí Uhorska, v poddanstve cudzej, často nepriateľskej ideológie. Akoby sa hanbilo za svoj rod, za vlastnú históriu. Od Bratislavy po Košice nám kdekto nadáva do slovenských nacionalistov, „roduverných Slovákov“ za každý prejav vlastenectva, vysmieva sa z každého vyvesenia štátnej vlajky. Nič nevidíme, nič nepočujeme, nič nehovoríme – ako tie povestné Budhove opice?

Diplomacia iba pre diplomatov?

Ivan BROŽÍK

Na sociálne siete chodíme z najrôznejších prín. Pochváliť sa úrodou jabĺk, plným košíkom hríbov, ponádať si na to a tamto, nájsť spriaznené duše a prípadne zbaviť sa tých „otravných“. Pri dobrej selekcii diskutérov a rôznych sociálnych bublin sa však dá naraziť aj na „rozhovory“ takpovediac štátoprávne.

A tak sa zjavil status, ktorého základnou témou bola prílišná uzavretosť slovenskej diplomacie do sveta a do seba. Akoby bola akýmiś cudzorodým prvkom nášho života – čosi, čo ide akosi pomimo nás, čosi, čo s pospolitým ľudom nekomunikuje o „veľkých témach“ sveta.

Nuž a prekvapenie – diskusiu tu posúvali vpred naši diplomati. Či už bývali, vyslúžilci alebo aj tí v aktívnej službe. Dokonca aj o Bruseli a Európskej únii.

Základná otázka, ktorú nadhodil autor „statusu“, znela: Myslite si, že naša diplomacia dostatočne komunikuje svoju prácu a svoje úlohy v zahraničí svojim domácim občanom, myslíte si, že obyvateľom Slovenskej republiky naozaj v aspoň

POZNÁMKA

základných rozmeroch vie vysvetliť dôležité medzinárodné témy?

Dobré, skúsme aj takto – čo povie našincovi to, že v Bratislave bola nejaká konferencia Globsec? Čo okrem podávaného menu si našinec zapamätal zo stretnutia premiérov Európskej únie v Bratislave? Čo okrem toho, že uhorky majú byť rovné, že banány majú byť iba mierne zakrivené a že vysávače nesmú mať príliš veľký výkon, vie náš bežný občan o pos-

laní a zámeroch Európskej únie? V diskusii zaznela aj otázka, či naše ministerstvo zahraničných vecí nie je takpovediac komunikačne uzavreté do svojho sveta. Dostávame vždy včas a v kvalitnej podobe informácie o tom, kam necestovať, kde je to pre našincov rizikové, či o tom, ako sme pomohli našim občanom, ktorí sa v zahraničí ocitli v núdzi. To je jeden okruh otázok viac či menej komunikačne zvládnutý. Je tu však aj druhá oblasť problematik, tiež celospoločensky žiadaná.

Nikto občanom nevysvetlí, prečo je v zahraničnej politike rovnako ako euroštruktúry a transatlantické väzby dôležité napríklad Rusko a ešte vzdialenejší východ sveta. A aj k tej Európskej únii sa staviame skôr v rámci ošarpaných a nezaujímavých hesiel ako systematickým poznávaním jej dôle-

žitosti pre náš život. Nevieme nič o práci našich hospodárskych expertov na našich zastupiteľských úradoch v zahraničí, nevieme o tom, ako vznikajú medzinárodné hospodárske väzby a aj následná spolupráca.

Skúsme trochu odbočiť. Ak sa volá po potrebe verejnoprávneho vysielania na Slovensku, tak to nie je o tom, že by tam mal sedieť riaditeľ priateľsky naklonený aktuálnej politickej moci. Verejnoprávnosť je aj o tomto – o informovaní poslucháčov, divákov, občanov, platiteľov odvodov a daní, teda tých, ktorí financujú svoj štát, o tom, ako ten štát pracuje, ako funguje, ako sa usiluje byť efektívny a úspešný. Samozrejme, v záujme svojich občanov. Lenže, aby verejnoprávnosť mohla byť verejnoprávna, musí mať o čom informovať. A tu náš rezort diplomacie zrejme trochu zlyháva. Ak to napíšeme diplomaticky. Povedzme – jeho hlava predsedá sedemdesiatemu druhému Valnému zhromaždeniu OSN v New Yorku – čo nie je iba taká „nejaká“ funkcia. Bulvár priniesol zopár „pikošiek“, a to je všetko, čo od septembra vieme. To je, žiaľ, žalostne málo, aj keď je to iba príklad.

SPOZA OPONY

Spomedzi mnohých kníh, ktoré vydala Matica slovenská, mimoriadne pozornosť vzbudila kniha o Alexandrovi Dubčekovi. Bratislavský matičný dom o nej usporiadal besedu, na ktorej sa zúčastnil jeden zo žijúcich Dubčekových synov. Synovia a najbližší priatelia a spolupracovníci sa tento rok zišli bez kamier a médií, bez akejkoľvek protokolárnej pozornosti aj na Dubčekovom hrobe v Slávičom údolí. Film o Dubčekovi pripravuje RTVS a už dlho kolovali fámy o tom, že je to téma aj svetoznámeho Rusa, filmového režiséra Andreja Končalovského. Ten mal údajne zachytiť desať dní, keď Dubček pod vojenskými násilím putoval do Kremľa. V Uhrovci rodáci a spolupracovníci vydali mimoriadne cennú knihu o tom, ako zažili a ako si pamätajú na Dubčeka...

Knihu o Dubčekovi z vydavateľskej dielne Matice slovenskej teraz preložili do češtiny. Jej nástup na český trh sprevádzajú zaujímavé recenzie. Vlastne úvahy inšpirované najmä osobnosťou Slováka, ku ktorému

Praha nenabrala pred štvrtstoročím dostatok rešpektu, aby sa s ním rozlúčila s patričnou úctou. Na onej besede v Bratislave odzneli pozoruhodné veci. Dá sa povedať prelomové, ak uvážime, že ich hovorili ľudia,

dajšej svetovej veľmoci sme mali pristupovať tak, aby sme vnímali jej veľmocenské postupy – to, že sa bude správať ako veľmoc a vonkoncom nie ako bratská krajina. U Hykischeho to nemalo a nemá nič spoločné s náklon-

čka a tiež potom celého štátu, jeho národov spočíval v pravicovom extrémne, v pravicových kriklúňoch...

O to väčší si treba všimnúť, že dnes sa v Prahe píšú články s titulkom: Dubček – mýtus pre

Prečo to Čechom dochádza teraz

Dušan D. KERNÝ

čo po roku 1968 prešli desaťročiami ostrakizácie, ktorí doslova i v prenesenom slova zmysle zaplatili draho za to, že podporovali politiku Alexandra Dubčeka alebo boli z jeho rodiny.

Spisovateľ a tiež aj matičný autor Anton Hykisch na besede povedal, že práve preto, že patrili medzi tých, čo si odpýkali svoje postoje v roku 1968, dnes neváha a s celým rizikom, že nebude pochopený, dospel k záveru, že veci sa nemali hnať na ostrie noža. Inými slovami, že voči vte-

nostou voči vtedajšej východnej veľmoci. Odráža sa v tom aj racionálna skúsenosť zo svetového vývoja posledného štvrtstoročia. Ale azda aj pretavenie historickej skúsenosti autora, ktorý píše o tomto stredoeurópskom priestore, o osobnostiach dejín. Jeden zo synov Alexandra Dubčeka priamočiaro doplnil spisovateľa, keď povedal, že obrovský, extrémny tlak časti pražskej spoločnosti sa nechcel doslova pred ničím zastaviť, jednoducho časť problému tak Dub-

21. storočí. Prečo je to tak? Lebo „v poslednej dobe cítíme silne, že aj kapitalizmus by mal mať ľudskú tvár, prinajmenšom ľudskjšiu, ako je tá dnešná“. V štáti Dubček – mýtus pre 21. storočie autor, redaktor denníka Lidové noviny, cituje predhovor k českému vydaniu knihy, kde sa píše, že „Alexander Dubček je potlačeným mýtom českých dejín... Zatiaľ čo v novembri 1989 bola odzva na rok 1968 veľmi silná, noví držiteľia moci z občianskeho disentu, doplnení

o pragmatických technokratov, šmahom ruky odmietli akúkoľvek kontinuitu s reformným hnutím a Dubček sa vzdal kandidatúry na prezidenta po tom, čo mu Václav Havel slúbil, že ju bude vykonávať len do slobodných volieb a potom mu uvoľní miesto.“

Cituje sa názor, že „odmietnuť po roku 1989 étos, spolupatričnosť a solidaritu, ktoré priniesol rok 1968, bola chyba“. Niekoľko českých historikov a publicistov teraz verejne dospelo k názoru, že Dubček symbolizoval nádej na lepšiu budúcnosť. Kým dnes sa spoločnosť drobí, delí, Dubček, naopak, spoločnosť zjednocoval; dokázal to. Finále terajších českých úvah prudko kontrastuje s prázdnotou pražského letiska spred štvrtstoročia, keď sa na rakvu s Dubčekovým telom na let do Bratislavy našiel iba batožinový priestor ako pre akýkoľvek kufor. Noviny totiž píšú: „Mýtus Alexandra Dubčeka, ktorý bol po jeho smrti opustený a pohanený ako brzda na ceste k dokonalej trhnej spoločnosti bez akýchkoľvek privilastkov, možno čaká nerušený rozkvet.“

ČRTA

Nevynikal len tvorivou intuíciou a zmyslom pre monumentálnosť v jednoduchosť, ale i skromnosťou. Aj preto zostalo jeho meno pre mnohých, čo vedie oceňovať stavebné diela, neznáme. Ludovít JENDREJÁK, Tatraneec, rodák z Veľkej, ktorá sa už stala súčasťou Popradu, architekt, čo vstúpil do slovenského staviteľského umenia v najhoršom čase sorely – tak naši tvorcovia nazvali socialistický realizmus v architektúre.

Veľký tvorca novej architektúry

Ako vnútorný protest proti čačkám a falošnej monumentálnosti vyzneli jeho prvé realizované projekty v Bratislave – veľká, 48-triedna škola a jednoduché kubusy v priestoroch medzi panelákmi štrkoveckého sídliska – prvé slovenské samoobslužné predajne. Realizácia týchto projektov mu dodala odvahu – výsledkom bol dodnes moderný komplex základnej a strednej školy na Jelačičovej ulici v Bratislave. V nasledujúcich rokoch bol autorom alebo spoluautorom mnohých zaujímavých stavieb, ktoré patria k najúspešnejším dielam slovenskej architektúry druhej polovice minulého storočia – napriek vtedajšej neprajnosti času. Zatvorený vo svojom ateliéri, bez publicity, bez ohlasov v tlači. Aj neúplný výpočet – je svedectvom Jendrejákovkej tvorivej potencie. Posúďte sami: Vysokoškolský internát Jura Hronca na Legionárskej ulici v Bratislave. Presklená, vzdušná a nádherna umiestnená stavba na petržalskom dunajskom nábreží – Kongresová hala. Nový objekt Úradu vlády v arcibiskupskej záhrade na Námestí slobody. Nová budova Slovenskej národnej rady (keď sa ešte tento náš najvyšší a zákonodarný orgán volal pekne po slovensky a s úctou k národným dejinám). Tvorivo spolupracoval aj na projektoch vysokej architektonickej úrovne, oceňovanej aj v medzinárodných meradiach – veľvyslanectiev Slovenskej republiky v Moskve, Bonne a Fenjane – Pchjongjangu, tam aj so sochou Mariny od národného umelca Tibora Bartfaya v predzáhrade. Od predvečera tohoročného Dňa pamiatky zosnulých sú už obaja spolu.

Skromný tvorca významných stavebných diel sa navždy rozlúčil vo veku osemdesiatosem rokov.

(jč)

Študentský domov Jura Hronca (1960–1967) na Legionárskej ulici v Bratislave.

Tajomník Matice Marek HANUSKA o plánoch a víziách matičnej činnosti

Aj drobná činnosť nás zviditeľňuje

Viliam KOMORA – Foto: Lujza KOMOROVÁ

Mgr. Mareka HANUSKU v matičnom prostredí po celom Slovensku vnímajú najmä ako tajomníka našej najstaršej celoslovenskej ustanovizne. Menej známe je, že pôsobí aj ako riaditeľ Domu MS v Banskej Bystrici, ktorý len v priebehu uplynulého roka organizoval alebo sa podieľal na niekoľkých významných celonárodných podujatiach, nehovoriac o ďalších regionálnych, ako napríklad sú krajské kolo šalianskeho Mat'ka, Slatinský jarmok, Dni ochotníckeho divadla a iných. Svoj manažérsky diel vniesol aj do osláv výročia J. M. Hurbana v Beckove, Hontianskej parády či Národných matičných slávností v Trnave. Porozprávali sme sa s ním o tejto činnosti, matičných plánoch a víziách.

• Spoločne s ďalšími spolupracovníkmi ste sa vlni v novembri podpísali pod podujatie k 210. výročiu narodenia Karola Kuzmányho, ktoré odvysielala aj RTVS...

Podľa môjho názoru je potrebné zvýrazniť, zviditeľniť a v národe pripomínať práve takéto osobnosti, ktoré v cirkevnej či náboženskej oblasti pomáhali v danom období a boli oporou aj pre náš slovenský národ. Zvlášť, keď ide o osobnosť prvého podpredsedu MS. Za svoje slovenské názory boli on i jeho rodina vystavení útokom nielen v Banskej Bystrici, a to najmä zo strany tzv. slovenských maďarónov. Tohto rozhodného muža slovenských dejín, ktorého hymnickú pieseň si spievajú matičiari bez ohľadu na akékoľvek vyznanie po celom Slovensku, ale i vo svete, si musíme pripomínať. Rovnako tak aj prvého predsedu MS katolíckeho biskupa Štefana Moysesu, veď práve týmito ekumenickými postojmi bola i je Matica slovenská jedinečná a zjednocujúca v našom národe. Dokonca môžeme povedať, že MS takto „predbehla“ katolícky a evanjelický ekumenizmus o niekoľko rokov či desaťročí.

• V júli ste za MS boli hlavným organizátorom „ústrednej“ Vetry zvrchovanosti 2017 v Kremnických Baniach, ktorú ste pripravili spoločne s tunajším obecným úradom a mestom Kremnica. Ako hľadíte na štvrtoročie Vatie?

Podujatie viacerí nazvali ústredným či celoslovenským pripomenutím si dvadsiateho piateho výročia Zvrchovanosti SR. Účastníci z celého Slovenska sa potešili prítomnosti hlavných iniciátorov

Tajomník MS Marek HANUSKA pri matičnom stánku počas Národného výstupu na Pustý hrad pri Zvolene.

tohto historického okamihu vzniku slovenskej štátnosti – vtedajšieho predsedu NR SR a neskoršieho prezidenta Ivana Gašparoviča a predsedu slovenskej vlády Vladimíra Mečiara. Podujatie doplnili folklórne a iné hudobné súbory z viacerých kútov našej vlasti. Vatra postavili naši mladí matičiari zo Zvolenskej Slatiny a Zvolena. Zapálili ju podpredseda MS Marián Gešper, starosta Kremnických Baní Juraj Vozár, primátor Kremnice Alexander Ferencík a predseda MO MS v Kremnici Milan Rybársky. Aj takto sa naši mladí matičiari zapájajú do sprítomňovania slovenskej histórie a preberajú pomyselné národovecké žezlo, pripomínajú si milníky našich významných udalostí a dokazujú, že národné, vlastnecke, kresťanské, teda slovenské, je im vlastné a budú v tom, čo ho spoluvytvára, pokračovať.

Potrebné však je ešte viac sa venovať mladým ľuďom a podchytiť ich.

• V septembri ste boli opäť ako hlavný organizátor za MS pri ústrednom matičnom podujatí – Národnom výstupe na Pustý hrad. Aj na tejto akcii ste spolupracovali s mladými matičiarmi?

Pravdaže, no nielen s nimi. Medzi hlavnými organizátormi boli mesto Zvolen, turistický oddiel Vpred a občianske spoločenstvo Štúrov Zvolen. Pomáhali nám členovia Odboru Mladej Matice zo Zvolena, z Banskej Bystrice, zo Zvolenskej Slatiny. Spomenúť treba aj pomoc členov MO MS v Žarnovici. Hlavným mottom podujatia bolo symbolické prepojenie výstupu štúrovcov na Devín a na tunajší hrad nad Zvolenom. Tiež sme mali ambíciu prilákať sem Slovákov zo stredného Slovenska, ale aj z iných kútov našej vlasti, čo sa nám podarilo, keďže účasť bola skutočne dobrá, k čomu akiste pomohlo aj počasie. Osobitne chcem zdôrazniť, že sme na hrade mali matičný stánok, kde sme ponúkali matičný týždenník SNN, ale i propagačné materiály MS a záujemcovia si mohli kúpiť knihy z matičného vydavateľstva. Aby sme osviežili ľudí po stredne náročnom výstupe na hradný kopec, zadarmo sme ponúkali aj nápoje, čo účastníci prijali s uznaním.

• Popri tom, že pôsobíte ako kantor (organista a spevák) evanjelického cirkevného zboru v Očovej, ste stredoškolský učiteľ evanjelického gymnázia v Banskej Bystrici. Má vaše pedagogické, cirkevné a matičné prepojenie akýsi prirodzený fundament?

Neviem či prirodzený. Moje členstvo v MS bolo odjakživa prepojené na činnosť miestneho odboru MS i Mladej Matice. V cirkevnom evanjelickom zbore ako kantor pôsobím sedem rokov. Ako stredoškolský učiteľ a matičiar oslovujem študentov a požívam ich na podujatia Matice slovenskej, ako aj na iné cirkevné a národné akcie. Keďže tu sa vždy spieva matičná či slovenská hymna, resp. aj iná pieseň, akosi vzišla potreba, aby sa do toho zapojili aj naši mladí. A tak nejako to vyústilo i do ich organizovania v spevokole.

• Príprava takýchto a podobných akcií je jednou z náplní programu MS. Aké máte plány v tomto smere pre budúce volebné obdobie?

Už počas uplynulých štyroch rokov nastal v tomto smere veľký pokrok. Väčšie podujatia financované MS sa nekonajú len v Martine, ale aj po celom Slovensku. Každý sa môže uchádzať o financie v grante Hlavné aktivity. Plánujú sa s dostatočným predstihom a ich obsahové zameranie je výrazne nasmerované na upevňovanie národného povedomia. O toto sa zaslúžili všetci predstavitelia vedenia Matice slovenskej, ktorí na mnohých stretnutiach upozorňovali, že Matica nemá robiť kultúru pre kultúru, ale „búšiť“ na národnú strunu. V budúcnosti sa musíme vo väčšej miere zamerať na propagáciu podujatí, veď mnohé hlavné aktivity neboli oznámené ani v našich SNN. Dôležité je zjednotiť ich matičný „vizuál“, aby nikde nechýbali vlajky – matičná a štátna, symbolika na plagátoch a aby sa dodržiaval matičný protokol. Veď často sa stáva, že pracovník (teda riaditeľ domu MS) má prednosť pred členom výboru či predsedníctva. Inokedy zas členovia predsedníctva nedostanú ani len pozvánku. Dôležité bude aj zamerať našu pozornosť na našich členov tak, aby sme napríklad národné matičné slávnosti robili najmä pre nich. Osobitnú pozornosť bude treba venovať matičnému folklóru, divadlu a spevokolom. Tieto tri záujmové zoskupenia matičiarov teraz tvoria chrbtovú kosť národnej kultúry aj napriek tomu, že sú na okraji pozornosti ústredia. Všetko však bude závisieť od toho, ako rozhodnú delegáti na valnom zhromaždení. Či sa rozhodnú pre prioritné zameranie na národnú kultúru alebo národnú vedu.

MEDZI NAMI

Prvé poučenie z volieb do samosprávnych krajov pre voličov je, že netreba veriť klamlivým predpovediam prieskumných agentúr. Keby si politické strany zaplatili veštenie volebných výsledkov u priemernej kartárky, vyšlo by ich to lacnejšie a možno aj presnejšie. Slovenské predvolebné prieskumy sú už dlhodobo synonymom nepresnosti a prejavujú sa ako dvojsečná zbraň – na jednej strane pôsobia demobilizačne na voličov tých strán, kde sa podľa predpokladov očakáva výrazné víťazstvo ich favoritov, a na druhej strane mobilizujú pre potenciálnych voličov kandidátov na druhých a tretích miestach v rebríčku preferencií. Ak by sme boli náchylní uveriť konšpiračným teóriám, mohli by sme tvrdiť, že zo strany prieskumných agentúr ide o politický zámer. Lebo také priestupné rozdiely medzi preferenciami jednotlivých kandidátov na šéfov samosprávnych krajov pred voľbami a výsledkami vo voľbách sa vymykajú akýmkoľvek rozumným vysvetleniam.

Veľké nepresnosti, ktoré vysoko prekročovali tzv. trojpercentnú toleranciu, boli v prognózach prieskumných agentúr vo všetkých krajoch – vari okrem Banskej Bystrice, kde sa očakávalo víťaz-

stvo Jána Luntera, kandidáta s podporou koalície i väčšiny opozície, predurčeného zdolať spoločnými silami doterajšieho župana Mariána Kotlebu. Najkrikľavejší prípad boli voľby v Košickom kraji, kde pred volebným moratóriom viedol podľa prieskumu agentúry AKO Richard

Rozhodli zodraté topánky

Ludovít ŠTEVKO

Raši (Smer-SD) s veľkým náskokom 44,3 percenta pred druhým Rastislavom Trnkom 27,2 percenta, ale na veľké prekvapenie zvíťazil vo voľbách Trnka (KDH, SaS, OĽaNO, NOVA, Šanca) rozdielom niekoľkých stotín. Podobná situácia, aj keď s menším rozdielom, sa opakovala v Bratislavskom, Prešovskom a Trnavskom kraji. V Bratislave mal podľa AKO vysoké preferencie Milan Ftáčnik s náskokom vyše jedenásť percent pred tretím Jurajom Drobom, v Trnave posledný prieskum rovnako favorizoval Tibora Mikušu pred Jozefom Viskupičom a v Prešove Petra Chudíka pred Milanom Majerským. Výsledok volieb bol pre favoritov Smeru-SD bolestný, pretože agentúrne prieskumy aj známi

politológovia avizovali debakel opozície a stal sa opak – prehral Smer a celá koalícia.

Príčiny pádu doterajších dlhoročných županov, nominantov najsilnejšej politickej strany na Slovensku, sa budú hľadať ešte dlho. Argumentácia, že za všetko môže

partnerov, tak koalíčná kandidatura Belicu na post župana voličom Nitrianskeho kraja neprekážala. Naopak, bol na čele kraja šestnásť rokov a zostane ním ešte ďalších päť. To je slovensky unikát a hovorí v tejto súvislosti o únave materiálu je nenáležitá. Predpokladom víťazstva vo voľbách nie je dobrý program, ale zodraté topánky, a tie si skúsený nitriansky župan nešetril, obehla dediny a mestá, stretával sa s voličmi na námestiach.

Pravdepodobne niektorí kandidáti teoretického víťazstva, učičikani vysokými preferenciami, zabudli na skúsenosť zodratých topánok a ich krajské štruktúry slastne zaspali v očakávaní šťastného konca. Vavriny boli pre iných. Bitku o kraje vyhral okrem iných opozičných nominantov Jozef Viskupič, Matovičov príbuzný, a Erika Jurinová, bývalá zamestnankyňa Matovičovej firmy RegionPress. Politická rodinná firma OĽaNO-Nova teda ovládne dva kraje – v Trnave a Žiline. Že by to bol (podľa Remišovej) začiatok tichej demokratickej revolúcie? Smiešne! Nie je to náhodou iba vystatovačná floskula v exhibicionistickom matovičovskom štýle? Napokon, o význame volieb do samosprávnych krajov svedčí aj to, že veľa ľudí ani nevie, v ktorej budove ich krajského mesta úradoval doterajší župan. A oteraz tam bude úradovať novozvolený...

Polnohospodárska platobná agentúra vyplatí preddavky za vyše osemnásť miliónov eur

Historický okamih našich roľníkov

Ján ČERNÝ – Foto: Štefan KAČENA

Prvý raz od svojho vzniku vypláca Pôdohospodárska platobná agentúra preddavky na priame podpory. Získajú ich farmári v podporných schémach na chov bahníc, jariek a kôz, na výkrm vybraných kategórií hovädzieho dobytká a v platbách na kravy chované v systéme s trhovou produkciou mlieka.

Prvýkrát v histórii Poľnohospodárskej platobnej agentúry (PPA) vyplatí táto inštitúcia poľnohospodárom na Slovensku preddavky. Preddavky na priame podpory v maximálnej miere päťdesiat percent získa až 3 645 žiadateľov v oblasti živočíšnej výroby. Agentúra vyplatí na preddavkoch slovenským poľnohospodárom 18,4 milióna eura.

■ KTO TO DÁVA

Agentúru štát zriadil zákonom č. 473/2003 Z. z. o Pôdohospodárskej platobnej agentúre, o podpore podnikania v pôdohospodárstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1. 12. 2003. Týmto dňom sa Agentúra SAPARD zlúčila s platobnou agentúrou. S účinnosťou od 1. 1. 2004 sa platobná agentúra stala právnym nástupcom zrušenej Intervencnej poľnohospodárskej agentúry SR. Platobná agentúra je rozpočtovou organizáciou zapojenou finančnými vzťahmi na rozpočet MP SR. Je právnická osoba, v právnych vzťahoch vystupuje vo svojom mene, jej sídlom je Bratislava. Ako akreditovaný orgán štátnej správy zabezpečuje administratívnu činnosť pri poskytovaní podpory v poľnohospodárstve, potravinárstve, lesnom hospodárstve a rybom hospodárstve z prostriedkov štátneho rozpočtu podľa osobitných predpisov a pre pôdohospodárstvo, rozvoj vidieka a rybne hospodárstvo podľa osobitných predpisov. Platobná agentúra ďalej zabezpečuje činnosť podľa zákona č. 491/2001 Z. z. o organizovaní trhu s vybranými poľnohospodárskymi výrobkami a podľa predpisov Európskej únie.

„Ide o historický okamih. Plníme náš sľub spraviť z Pôdohospodárskej platobnej agentúry modernú, efektívnu a transparentnú inštitúciu na pomoc slovenským poľnohospodárom. Dneškom sa Pôdohospodárska platobná agentúra zaraďuje medzi moderné európske inštitúcie, ktoré dokážu vyplácať svojim poľnohospodárom preddavky. Práve rýchlejší prístup k potrebným prostriedkom je jej najväčšou prednosťou,“ povedala

vyplátime na preddavkoch 18,4 milióna eura. Slovenským farmárom vyplácame preddavky v maximálnej možnej výške, ktorú povoľuje legislatíva EÚ, a to až päťdesiat percent,“ oznámil Juraj Kožuch, generálny riaditeľ PPA.

■ OD OKTÓBRA

Európska legislatíva totiž umožňuje členským štátom vyplácať preddavky najskôr od polovice októbra kalendárneho roka až do výšky

Aj chovateľom kráv na trhovú produkciu mlieka, zdá sa, svitá na krajšie dni.

pri príležitosti zverejnenia informácie o vyplácaní preddavkov ministerka Gabriela Matečná.

PPA rozhoduje o žiadostiach v týchto podporných schémach: chov bahníc, jariek a kôz, výkrm vybraných kategórií hovädzieho dobytká a kráv chovaných na trhovú produkciu mlieka.

„V týchto dňoch už preddavky dostávajú farmári na svoje účty. Celkovo 3 645 žiadateľom, ktorí splnili podmienky na poskytnutie platieb,

päťdesiat percent, ak ide o priame platby. Samotné priame platby sa pritom môžu podľa legislatívy EÚ začať vyplácať najskôr od 1. decembra kalendárneho roka. Priame platby v poľnohospodárstve sú jedným z nástrojov Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie a majú zabezpečovať produkčnú funkciu poľnohospodárstva, obhospodarovanie pôdy, udržanie obyvateľstva na vidieku a tiež príravný príjem pre poľnohospodárov.

Preddavkov sa prvý raz „dočkajú“ aj na salašoch.

Priame platby boli dlhodobo terčom kritiky, keďže poľnohospodárske produkty sa dorábajú pri rôznych nákladoch (v závislosti od cien vstupov, pôdy, pracovnej sily atď.), no podporované poľnohospodárstvo v EÚ, USA, Brazílii a inde znemožňuje uspieť na svetovom trhu iným krajinám napriek ich často nižšej cene výrobkov.

■ KOMU PREDDAVKY

O priame platby môže za určitých podmienok požiadať každý subjekt podnikajúci na poľnohospodárskej pôde, ktorú deklaruje (min. jeden ha). Na Slovensku administruje priame platby Pôdohospodárska platobná agentúra, ktorá je podriadená správe Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. Žiadosti o priame platby sa predkladajú na predpísaných formulároch spolu s povinnými prílohami a PPA podrobne každého žiadateľa až trojnásobnej križovej kontrole, pričom využíva aj prieskum zeme (plôch). Nesprávnosť, porušenie alebo nedodržanie daných podmienok má za následok pokutovanie žiadateľa, prípadne až jeho vyradenie zo systému podpôr na rôzne dlhé obdobie. Preto je dôležité úplne a presne ovládať podmienky a v prípade akýchkoľvek nepredvídateľných udalostí včas komunikovať so zodpovednými pracovníkmi PPA.

Do európskej sústavy ochrany pribudne ďalších stošesťdesiatdeväť lokalít

Viac ochrany slovenského územia

Ján ČERNÝ – Foto: Emil SEMANCO

Pre milovníkov slovenskej prírody prichádza vynikajúca a upokojujúca správa – do európskej sústavy chránených území NATURA 2000 pribudne stošesťdesiatdeväť lokalít s výmerou takmer tridsaťdvatisíc hektárov, kde sa vyskytujú vzácne druhy európskeho významu, ako napríklad rys ostrovid, rôzne druhy rýb, ale aj lúčne a lesné spoločenstvá. Sústava chránených území Natura 2000 chráni najzaujímavejšie a najviac ohrozené druhy rastlín, živočíchov a biotopov na celom území EÚ.

Podiel území Natura 2000 sa zvýši z 11,9 percenta na 12,56 percenta z rozlohy Slovenska. Slovensko tak bude mať po novom celkovo 642 území európskeho významu. Nové územia budú chrániť dvadsaťjeden vybraných typov prirodzených biotopov európskeho významu a tridsaťtri vybraných druhov rastlín a živočíchov európskeho významu.

■ CHRÁNENÉ ZÁHORIE

Jedným z nových území je Územie európskeho významu Vrchná hora v okrese Malacky s navrhovaným tretím stupňom ochrany. V tejto lokalite s rozlohou približne 6,5 hektára našli svoj domov a útočisko mnohé ohrozené a vzácne druhy rastlín – suchomilné a krovinné porasty na vápnom podloží či rôzne druhy krovín. Zo živočíchov tu žijú vzácne druhy pavúkov (stepník červený), mäkkýšov (pikulík stepný, slimák páskavý, stepný, záhradný), motýľov (vidlochost feniklový, vidlochost ovocný, perlovec najmenší, spriadač kostihojový), ale aj desiatky druhov chrobákov, napríklad roháč obyčajný.

Ministerstvo životného prostredia tiež pripravuje v spolupráci s ochranármi, s vlastníkmi lesov,

nených živočíchov, ako napríklad hlucháňa hôrneho, včelárika zlatého, chavkoša nočného, sokola rároha,

Chránené vtáčie územia majú prispieť k tomu, aby takéto obrázky z našej prírody nevymizli.

ale aj s rezortom pôdohospodárstva hrdzavky potápavej či bučička močiarného.

V tomto roku už vláda SR schválila šesť takýchto programov starostlivosti. Konkrétne na Hor-

Milovníkov prírody, ale aj rodoľubov, ktorým nie je ľahostajný osud našej krásnej vlasti, istotne poteší, že chránených krajinných celkov v nej pribúda.

nej Orave, v Kráľovej, na dolnom Pohroní, potom sú to Veľkobláhovské rybníky, Sĺňava a Špačinsko-nižnianske polia.

■ ŠPAČINSKÉ POLIA

Chránené vtáčie územie Špačinsko-nižnianske polia s rozlohou 5 533 hektárov sa nachádza v trnavskom okrese. Územie je významným hniezdným a potravným biotopom pre druhy vtákov, viazaných na otvorenú poľnohospodársku krajinu. Špačinsko-nižnianske polia sú jedným z piatich najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie sokola rároha.

Ochrana vzácných vtáčích druhov sa tak v poslednom období progresívne pohla za niekoľko týždňov viac ako za celé predošlé roky.

NA OKRAJ

Na obrovskom náraste hypotekárnych úverov sa podieľa viac faktorov. Mladé rodiny túžia bývať vo vlastnom, a keď bola možnosť požičať si peniaze do výšky sto percent z ceny nehnuteľnosti pri takom nízkom úročení, väčšina neváhala. Keďže nastal obrovský dopyt po bývaní najmä v Bratislave, ale aj v niektorých iných mestách s ponukou zamestnanosti, zvýšili sa ceny nehnuteľnosti aj o niekoľko desiatok percent z ceny nehnuteľnosti. Realitný trh sa začal prehrievať, na čo musela reagovať opatreniami Národná banka Slovenska. Postupne obmedzila výšku poskytovania hypotekárnych úverov do osemdesiatich percent z ceny nehnuteľnosti, zvýšila vytvorenie rezervy domácností, zaviedla povinnú verifikáciu príjmu domácností v Sociálnej poisťovni...

Krotenie úverov

Pretože domácnosti tieto opatrenia začali obchádzať vyšším čerpaním drahších spotrebných úverov, uskutočnila aj v tejto oblasti regulačné zásahy. Treba rátať so zvyšovaním úrokových sadzieb, klesne cena nových nehnuteľností, ale ceny doteraz kúpených sa určite znížia, ale nebudú. Na programe dňa je otázka, čo je pre domácnosť a financujúcu banku lepšie – platiť nižšie úroky z drahých nehnuteľností alebo vyššie úroky z lacnejších nehnuteľností? Ukazuje sa riziko, že domácnosti pri terajšej lepšej ekonomickej kondícii, a teda aj stabilných príjmoch, prestávajú šoriť. Deje sa tak z viacerých dôvodov. Na ukladanie už peniaze neostávajú, keďže splátky hypotéky majú prednosť. Alebo si ľudia hovoria, že pri takých nízkych úrokoch na sporiaciach a termínovaných účtoch sa šoriť neoplatí. Takéto postoje ich však v budúcnosti môžu dostať do situácie, že v prípade zhoršenia akýchkoľvek príjmových, ale aj splátkových podmienok sa riziko nesplácania poskytnutých úverov bude zvyšovať.

Komerčné banky dosahujú zisky najmä z úrokového rozdielu medzi úvermi a vkladmi, ktorý je dnes nízky, a tak svoje bilancie zachraňovali čo najväčším objemom hypoték a spotrebných úverov. Keďže Slovensko v strednej Európe vykazovalo najväčšie objemy poskytnutých úverov, zasiahla Národná banka Slovenska spomínanými opatreniami, ktorými sa malo znížiť riziko prípadného budúceho nesplácania, čo sa podľa všetkého podarilo. V rámci EÚ sme vykazovali na konci minulého roka len 4,2 percenta zlyhaných úverov z celkového ich poskytnutého objemu, pričom priemer v EÚ bol tesne nad hranicu päť percent. Najväčší objem zlyhaných úverov vykazovalo Grécko – 45,9 percenta, a na prevýpenie viacerých aj Cyprus 44,8 percenta. Českí susedia 2,5 percenta, Poľsko 6,1 percenta a Maďarsko 11,6 percenta zlyhaných úverov. Tieto údaje sa však v tomto roku na Slovensku o niečo zhoršili, a to aj napriek nadštandardnému vývoju ekonomiky a nárastu miezd, čo vyvoláva obavy z budúcich vyšších úrokových sadzieb. V polovici tohto roka dosahuje výška nesplácaných úverov objem 5,81 miliardy eura. Budeme teda oprávnené zvedaví, s akými opatreniami príde Národná banka Slovenska, ktorá v podstate určuje len všeobecné mantinely poskytovania hypotekárnych a spotrebných úverov, za riadenie úverového rizika zodpovedá vždy financujúca komerčná banka.

Róbert HÖLCZ

GLOSA

Poviem to otvorene, nikdy by som o tomto cédečku nepísal, keby išlo o úzko regionálnu záležitosť. Lenže mládežnícky ľudový orchester Igramski Igrici nikdy nebol úzko regionálny. Už svojím prvým cédečkom Z Igramu do Kaplne na vysokej umeleckej úrovni tematicky obsiahli celé Slovensko. Interpretoval ľudové piesne nielen z igramského okolia, ale aj zo Záhoria, zo stredného a z východného Slovenska aj rómske – všetky v nárečovej originálnej podobe a výrazovo zodpovedajúce povahe ľudí kraja, v ktorom vznikli.

Bihor náš slovenský

Druhým cédečkom si „zašiel“ do oblastí duchovného obyčajového života, keďže ide o vianočné spievané koledy, ale aj hovorené vinše. V originálnej, interpretačne značne rozšírenej kompozícii, majúcej punc univerzálnosti. Tretím cédečkom si Igramski Igrici hudobno-umelecky odskočili na Záhorie. Vybrané záhorácke „piesničky“ podali tak presvedčivo, že si vyslúžili uznanie aj rodenej Záhoráčky – profesorky PhDr. Evy Fordinálovej, CSc., hudobne skúsennej pedagogičky a literárnej historičky veľkého vedeckého významu. Táto poetka sa o nich vyjadřila takto: „Hľa, Igramski Igrici! Veď oni naše záhorácke „piesničky“ zahráli a zaspievali tuším lepšie ako tí, čo sa na Záhorí narodili.“

Schopnosť hudobne a spevácky sa vcítiť do ľudových piesní každej proveniencie bola tomuto mládežníckemu ľudovému orchestru, po celé roky obetavo vedenému primášom, dramaturgom a aranžérom PaedDr. Miroslavom Brnom, PhD., vždy vlastná. Prezentovali ich so závideniahodným šarmom a s ľahkosťou, zasvätení však vedeli, koľko muselo byť za tým skutočným talentom a neskutočnej driny.

Teraz toto teleso, skladajúce sa z päťčlennej mládežnej a z päťčlennej dievčenskej speváckej skupiny, z dvanástich hudobníkov a hudobníkov, z toho dvoch hostí a jednej sólistky, si umelecky „zacementovali“ do rumunského Bihoru. Medzi tamajších Slovákov, ktorí sa tam v počte okolo dvanástich dostali z rôznych, zväčša chudobných a preludnených regiónov Slovenska ako drevorubači a paliči uhliu v dvoch prístahovaleckých vlnách počas 18. storočia. Slovenskí prístahovalci v priebehu storočí tu nielen mimoriadne tvrdo pracovali, ale si vytvorili aj svoju vlastnú ľudovú hudobnú kultúru – piesne ovplyvnené tými, ktoré si priniesli z vlasti a neskôr ich inovovali a novovytvorili. Z týchto piesní primáš Igramských igricov Miroslav Brna vybral a vytvoril premyslenú hudobno-spevácku kompozíciu s neobyčajným účinkom. Ústrednou účinkujúcou je skvelá sopranistka Magdaléna Šuláková. Speváčka mimoriadnych kvalít, dokonale ovládajúca všetky dynamické nuansy svojho farebného krásneho hlasu. Už len o jej nádherných pianisimách by sa dali písať ódy. Raz sú dojímavé hlbavé, inokedy až roztopašne žartovné, no vždy presne charakterizujúce obsah piesne. Človeku pri počúvaní týchto klenotov chvíľami hrajú v tele všetky žilky, chvíľami sa ponára do duševného stavu tých, čo tieto piesne vytvorili. Našich predkov a ich potomkov, prístahovalcov, Slovákov z mnohých regiónov Slovenska. Ani jedného nepoznáme po mene. Pretrvali dielom, duchom, nie telom. Igramski Igrici im týmto najnovším cédečkom vzdali poctu, s akou sa tak ľahko nestretáme. Umelecky obohaciac všetky, čo majú pre toto umenie otvorené oči, uši, duše a srdcia.

Milan ZELINKA

Knihy M. KUČERU sú dokladom tvorivej erudície a rozprávačského talentu

Budúcnosť je v národnom genofonde

Zhovárail sa Ľudovít ŠTEVKA – Foto: Emil SEMANCO

Matúš KUČERA je na Slovensku prvý moderný historik, ktorý svojím bádáním dokázal, že Veľká Morava je naše národné detstvo. Je filozofom dejín, interpretom histórie, v ktorej hľadá paralely s prítomnosťou a nachádza poučenie pre budúcnosť. V roku 1989 založil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského katedru slovenských dejín a stal sa jej vedúcim. Potom vhuol oboma nohami do politiky, stal sa poslancom Federálneho zhromaždenia ČSFR a aktívnym účastníkom prevratných dejinných udalostí. Zostal však verný svojmu poslaniu historika.

• Vaša cesta životom bola doteraz neobyčajne rozmanitá, naplnená vedeckou prácou aj širokým záberom ľudskej aktivity. Poznáme vás ako popredného znalca stredoveku, profesora a popularizátora slovenských dejín, spisovateľa aj politika, diplomata a ministra, ktorý stál pri zrode Slovenskej republiky v roku 1993. Čím sa cítite dnes, keď oslavujete osemdesiatpäť rokov tvorivého života?

Citim sa historikom svojho národa. A musím povedať, že je to zvláštny pocit byť historikom tohto veľmi zvláštneho európskeho spoločenstva, ktoré sa v takom nesvojprávnom prostredí bez kultúrnej, politickej a náboženskej autonómie dokázalo organizovať ako normálny politický národ. Nech sa kto chce vysmieva, lebo to som nepovedal ja, ale povedali to o nás Slovákov viacerí európski historici. To nemá paralelu v Európe, hľadám okrem Írov. Keby historik slovenských dejín chcel poctivo robiť komparáciu povedzme s malými národmi pobaltských aj iných krajín, ako sme sa prepracovali k svojbytnému národu a svojbytnému štátu, nenachádzal by partnera, o ktorého by sa v komparácii oprel. My sme výnimka z dejín – sme historický zázrak, tak to nazvali francúzski a nemeckí historici, tak ako to nazval aj český historik František Graus v poslednej knihe O národnostiach.

• Uvedomujeme si dnes túto historickú výnimočnosť?

Toto si slovenský národ vo svojej úbohosti, ktorý toľko trpel, toľko veľkých zlomov, biedy a hladu zažil, vôbec neuvedomuje, lebo jeho sebavedomie dennodenne zrážajú a urážajú nedovzdelaní, hlúpi novinári, čo nemajú prehľad o Európe a o svete. Sledujú drobné politikárčenie a zabúďajú na základnú axiómu histórie: To, čo nemá trvanie, čo sa zmení z večera na ráno alebo o mesiac-dva, to ešte nie sú dejiny.

• Kontinuitu histórie ste načrtli v knižke Dejiny sa píšú pre jestvujúcu generáciu. Táto vaša práca okrem toho, že zaznamenáva históriu od príchodu predkov Slovákov na naše územie až po veľkomoravských panovníkov, má okrem historického aj filozofický rozmer. Čo ste ním chceli povedať čitateľovi?

Aby si uvedomil kategóriu času, ten zázračný trvajúci čas, ktorý vždy ide od minulosti k budúcnosti, že dejiny sú len to, čo pretrvá po mnoho generácií, lebo je v ľudskej povahe, že si bežný človek vie zrovnáť minulosť asi len na tri generácie. Viac obsiahnuť nedokáže. Čas beží popri nás, či si to uvedomujeme, alebo nie, tento fenomén je tu s nami a my ho musíme vnímať, keď chceme mať svoj štát, keď chceme mať v ňom inštitúcie, ktoré budú mať svoju trvácnosť a ktoré budú prezentovať naše hospodárske, duchovné a mravné bytie. Tento fenomén som sa snažil vyloučiť aspoň na pár stránkach. Národ nemal veľké možnosti uvedomovať si dlhú kontinuitu svojich dejín. Mal nanajvýš nejaké náboženské knihy, nábožné výlevy alebo voľné stránky vo svätotojšeňských kalendároch, kde si zapísal, kedy sa krava otelila, kedy sme toho roku siali obilie a aké bolo vtedy počasie. Boli to bežné zápisy života, z ktorých sa dajú vycítať

Profesor Matúš KUČERA je uznávaný historik, popredný medievalista, ale docentkou histórie a oporou v živote a práci mu je manželka Kvetoslava.

osobné dejiny, nie veľké dejiny. Veľké dejiny zostávajú v hlavách ľudí ako prežitok – nazývame ich historické vedomie. A to je niekedy vážnejšie ako historický fakt, lebo tieto prežitky, toto historické vedomie sa stáva motorom života.

• Slovenský raný stredovek, Veľká Morava a obdobie po nej boli témy, ktorými ste sa stali známym nielen doma, ale aj v zahraničí. Vaše práce prekladali a citovali v Nemecku, vo Francúzsku, v Taliansku i v Rusku. Váš záujem o najstaršie dejiny Slovákov sa prejavil hneď od začiatku – už počas štúdií?

Moje prvé práce boli zo sociálnych dejín. Prvú štúdiu som napísal ako štvrtoročiak. Bola to oponentúra voči najväčšiemu českému historikovi Grausovi. Vyšla iba v štyroch exemplároch rozpísaná na stroji. Keď neskôr vyšla v nemčine, tak ju recenzovali všetky slavistické pracoviská.

• Čím sa zaoberala vaša historická prvotina?

Bola to štúdia o dušníkoch – taký mladický nápad, ktorým som vyvracal Grausovu domnienku, že dušníci boli český výmysel. Stávalo sa, že zemepán venoval kostolu ako zádušie niektorých svojich poddaných spolu s pôdou. Odtvety máme na Slovensku viacero osád s názvom Dušníci, Dušník. Objavil som organizáciu veľkomoravskej cirkvi v čase, keď arcibiskup Metod ešte nemal biskupstvá. Ukázal som na mape a doložil, že doklady z Uhorska sú staršie, pevnejšie ako české pramene.

Bol by som aj zostal pri hospodárskych a sociálnych dejinách, lebo na Slovensku sa tým nikto nezaoberal, slovenskí historici sa väčšinou hádali o etnicitu, o jazyk, ale o bežného človeka sa nezaujímal. Mňa francúzska škola priviedla práve k histórii obyčajného človeka. Keď som uverejnil prvú veľkú štúdiu o otrokoch v Uhorsku v 10. – 13. storočí, všetci vyvalovali oči: U nás a otroctvo? Dokázal som, že ešte aj v Bratislavskej kapitule sa predávali a kupovali otrokyne a že za dobrú otrokyňu bolo aj sedem-osem kráv. Objavoval som nový svet a stal som sa vlastne zakladateľom povojno-

vej školy: História hospodárskych a sociálnych dejín.

• Vaša kniha Slovensko po páde Veľkej Moravy má vyše štyristo strán a asi tisíc poznámok pod čiarou. Takéto historické dielo doteraz na Slovensku ešte nebolo. Aké obdobie našich dejín zahŕňa vaša práca?

Od deviateho do trinásteho storočia. Pracoval som ako včelička, spracoval som štyri a pol tisíc latinských listín, aby som vylíčil obraz o starých Slovákoch, ako prišli na Veľkú Moravu, ako tu zostali, ako pretrvala organizácia, ich spoločnosť, ich dediny, dvorce, panské sídla služobníckej osady. Veď dodnes máme na Slovensku dediny s názvami, ktoré vznikli v časoch Veľkej Moravy, ako Tesáre, Rybáre, Vináre, Lovci, Kováči a podobne...

• Vaše Postavy veľkomoravskej ríše sa stále čítajú ako jedno veľké, priateľivé dobrodružstvo. Nemali ste problémy v tých časoch s vydaním knihy, v ktorej sa písalo o kristianizácii a misii Cyrila a Metoda na našom území?

Napísal som to vtedy, keď sa nikto na Slovensku neodvážil vydať knihu o Veľkej Morave. Vtedy sa bojovalo proti Vatikánu, tajné služby vedeli, že na Slovensku funguje tajná cirkev, a tak nečudo, že to nebola žiaduca téma. Mal som šťastie, že sa veci ujal martinský tajomník strany, zrejme rozhladený v histórii, ktorý tento titul schválil. Keď kniha v Martine vyšla, Slovensko pochopilo, že Veľká Morava to nie je len akýsi trojuholník okolo Mikulčíc a Moravy, že dve tretiny tohto štátneho útvary tvorilo celé Slovensko až do Potisia. Dnes môžem oprávnené povedať, že Veľká Morava je naše národné detstvo.

• Ako odvtedy vyrástol slovenský národ zo svojho detstva?

Tento môj národ, ktorý si na pleciah odniesol toľko utrpenia, z času na čas ukáže, že je tu. A to je dôležité. Vyhľási sa púť do Levoče, vyhľási sa púť do Šaštína alebo cyrilo-metodské oslavy v Nitre a všade tam pride takmer polovica národa. Tí, ktorí tento štát nechceli a nechcu, ktorí dávajú obrovské peniaze do tretieho sektora a do médií, musia mať z toho

žlčníkové záchvaty, lebo výsledok ich rozkladnej činnosti je mizerný. Táto skupina ľudí sú národní bezdomovci, ľudia, ktorí nevedia odkiaľ sú, nevedia, kde majú hroby svojich predkov. Zato to vedia naši krajanovia – Slováci v Amerike, ktorí sa obracajú na pracovníkov slovenských archívov, aby im našli rod, z ktorého pochádzajú. Ešte stále mnohí, aj niektorí historici, ospevujú masarykovskú republiku a vyhlasujú, že sú Európania. Lenže, povedzte, existuje európsky národ?

• Neexistuje, tak ako neexistoval československý národ za masarykovsko-benešovskej republiky. Storočnicu vzniku tohto prvého československého štátu sa chystáme oslavovať v budúcom roku...

Československú republiku pochoval český nacionalizmus. Česi nikdy nedali Slovákom, čo im sľúbili. Keď idú oslavovať storočnicu československého štátu, je to česká storočnica. Viete si predstaviť, aká by sa zdvihla politická búrka, keby na Slovensku chcel ktosi dnes oslavovať aj tých päť rokov prvej Slovenskej republiky a zakresliť by to na mapu histórie slovenskej štátnosti? Pri tejto príležitosti mi prichádza na um jeden fakt: najviac udavačov gestapa v krajinách obsadených Hitlerom bolo z českého územia. Nie je to moje zistenie. Eva Hartmannová, vedecká pracovníčka Collegia Carolinum v Mníchove, vydala veľkú štúdiu, v ktorej dokázala na základe archívnych dokumentov, že v Európe nebolo väčších udavačov.

• A akí sme boli my Slováci?

Slovenská spoločnosť sa ukázala ako spoločenstvo pripravené pre 20. a 21. storočie. Neviedli sme útočné vojny, nevyčerpali svoju energiu v nenávisti, ktorú tieto vojny sprevádzajú. Na rozdiel napríklad od Maďarov naučili sme sa spolunažívať s mnohými etnikami a jazykmi. Náš národ je statočný, ale zraniteľný, žiaľ, málo si uvedomuje svoje historické ja, podceňuje sa. Nevie si spočítať na prstoch, že sme starší ako československá masarykovská republika, ale pamätá si, že za tej slávnej masarykovskej éry sa na Slovensku strieľalo do robotníkov. Naši čechoslovakisti spravidla na túto časť spoločnej histórie zabúďajú. Obyčajní ľudia to však nezabudli.

• Ako sme na tom podľa vás s národným uvedomením, so sebaidentifikáciou v dnešnej tzv. demokratickej spoločnosti?

Národné uvedomenie sa prejavuje tam, kde má otvorený kanál pre sebayjadrenie. Keby bol ten kanál otvorený v kultúre, divadlách, televízii, novinách, aj tam by sa prejavovala sebaidentifikácia podobne ako pri športovom záporení. Keby sme sledovali miestnu kultúru, tak by sme zistili, že tam je to prítomné. Mnohé mestá a obce opožujú svoju históriu, ukazujú svoj folklór, spevy a tance posledných storočí. Žiaľ, v celoštátnej kultúre tieto podnety chýbajú.

• Keď sa pozeráte ako historik do budúcnosti svojho národa, ste optimista? Zachováme si svoju národnú svojbytnosť?

Zachováme. Tak ako sme si ju zachovali napriek veľkému odnárodnovaciemu tlaku takmer dvoch storočí. Maďari tvrdili, že majú mlynček, do ktorého hodia Slováka a vyjde z neho Maďar, a Masaryk s Benešom päťdesiat rokov z nás vyrábali Čechov. Napriek tomu všetkému sme sa konštituovali a v zlomových situáciách si uvedomili si, že sme národ. Budúcnosť vidím v genofonde nášho národa.

Prvé ročníky vysokoškolákov sa zoznamujú s novou učebnicou histórie

Neboli sme len pasívny prívesok dejín

Dušan D. KERNÝ – Foto: Ladislav LESAY

Storočnica vzniku prvej čs. republiky v roku 2018 je a ešte bude veľkou politickou i mediálnou udalosťou tak českou, ako aj slovenskou. Udalosťou nebývalých rozmerov. To preto, že aj po sto rokoch dodnes trvá zápas o osvetlenie udalostí a sprístupnenie čo najväčšieho počtu prameňov širokej verejnosti. V tomto obrovskom prúde publikácií sa vyníma učebnica pre vysokoškolákov z dielne slovenského historika strednej generácie profesora Róberta LETZA (1967).

S odstupom rokov si môžeme z nadhľadu povedať, prečo v zálahe množstva literatúry – publikácií – je zo slovenského, ako aj stredoeurópskeho hľadiska táto kniha výnimočná. Zdôrazníme ešte raz datovanie 1914 – 1938. Autor začína situáciu pred vypuknutím Veľkej vojny a „zasekne“ sa pri roku 1938 – pred pamätným dátumom, ktorý zmenil mnohé, ak nie všetko na Slovensku. Dodnes nedoceneným a historicky slovenskou verejnosťou a inteligenciou nestráveným dátumom – 6. októbrom, vyhlásením autonómie Slovenska, slovenskej autonómie.

■ NELAĤKÉ ROKY

Treba pripomenúť to, čo verejnosť rozhladená v oblasti histórie dobre vie, že krstným otcom toho datovania je významný historik, niekdajší riaditeľ Historického ústavu SAV a nositeľ Ceny Daniela Rapanta, udeľovanej matičným Slovenským historickým ústavom, Valerián Bystričský. Potvrdil to autorovi týchto riadkov v rozhovore osobne: „Prijal som posudzovanie diela, lebo som vedel, kto prof. Letz je. Vedel som, že je to obdobie neľahké a autor ho dokonale zvládol, využil množstvo faktov a literatúry, prijateľným spôsobom dokázal to, čo je najväčším problémom: vytiahnuť z obrovského množstva faktov to podstatné. Veľmi vrelo som mu odporúčal, aby tento diel skončil 6. októbrom 1938, tou obrovskou historickou zmenou. Dielo je prehľadné a faktografické zároveň, pri posudzovaní – môžem to povedať – som sa poučil, aj pokiaľ ide o zvolený jazyk,

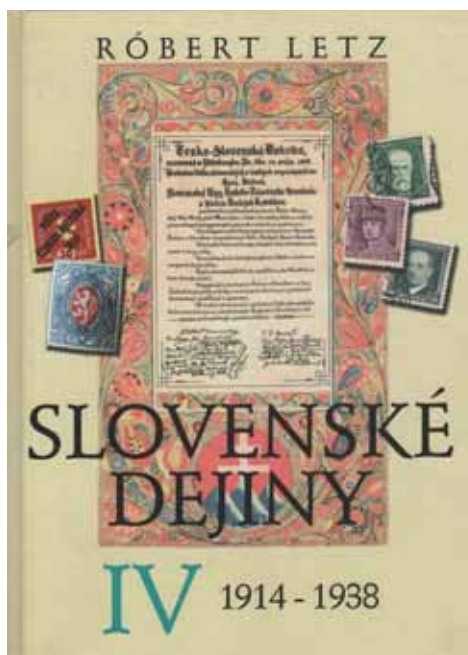

Profesor Róbert LETZ a jeho nová, prelomová učebnica o slovenských dejinách.

aj pokiaľ ide o rozsah literatúry, až som sa prekvapil. Zároveň autora ľutujem, keď bude písať obdobie 1938 – 1945, lebo je to problém, slovenské dejiny totiž potrebujú nadhľad, tak ako ho potrebuje aj spoločnosť. A toto dielo tomu nadhľadu pomáha.“

■ MODERNÝ ŠTÝL

Podčiarknuť treba slová V. Bystričského o zvolenom jazyku diela. Stretávame sa totiž s moderným štýlom literatúry faktu, historických diel, ktoré sa v anglosaskom, nemeckom, ale aj novom ruskom prúde historickej literatúry stali doslova kánonom. Ide o dielo, v ktorom sa stretávame s príbehovým plynutím dejín, čo sa dalo zrejme dosiahnuť práve tým, že to písal jeden autor. Príbehy, zaľudnenie, autentické rozsiahle citáty, tým všetkým sa vyrovnáva s celým XX. storočím a so vznikom a s vývojom prvej čs. republiky – a Slovenska v nej osobitne. Sme svedkami dejinného zápasu, keď sa „na Slovensku bojovalo kto z koho a zrod novovej politickej kultúry po roku 1918 sprevádzal súčasne neľutostný

politický zápas“, ako poznamenáva autor. Konštatuje že „zmena ktorá v roku 1918 zasiahla zásadným spôsobom slovenský národ, vznik česko-slovenského štátu a systém parlamentnej demokracie – bola taká silná a taká radikálna zmena, že ďalšie historické zmeny možno v istom zmysle považovať za reakcie na ňu a vyrovnávanie sa s ňou“. Autor hovorí v tejto súvislosti o „syntéze slovenskej národnej myšlienky s myšlienkou demokratickou v duchu kresťanského humanizmu“. Práve v tomto konštatovaní historika akoby zaznieval nielen ohlas skúmania dejín, ale aj súčasnosti.

■ TRI CENTRÁ

R. Letz v učebnici približuje roky, keď sa politické dejiny, slovenský život formoval v troch centrách – v Prahe, Martine a Bratislava sa k tomu neskôr pridala. Sledujeme plány na federalizáciu monarchie, čo malo udržať pokope veľký celok stredoeurópskeho štátneho útvaru, na čom sa podieľal slovenský politik Milan Hodža ešte pred prvou svetovou vojnou, ako aj to, že až do konca roka 1918 nemali maďarskí politici vôľu federalizovať Uhorsko. Pripomína trebárs plán Slovenskej ríše českého politika V. Kramáča, ktorý rátať s prítomnosťou Ruska v strednej Európe, opisuje feudálne pomery v Uhorsku, kde na rozdiel od rakúskej časti so všeobecným volebným právom až deväťdesiatštyri percent občanov volebné právo nemalo. Dozvedáme sa, že v marci 1915 sa v Petrohrade za presnejšie definovanie postavenia Slovenska v budúcom Česko-Slovensku zaslal majiteľ drotnárskej dielne Jozef Džavík ako reakciu na to, že sa hovorilo len o česko-slovenskom národe, a žiadal autonómiu v budúcom štáte! Zoznamujeme sa so súvislosťami prelomovej zbierky milión dolárov amerických Slovákov v roku 1917, aj keď postoj českých politikov k slovenskej otázke sa vyznačoval účelovosťou.

Strhujúco podrobne opisuje príbeh konca uhorského snemu, osobitne vystúpenia Ferdiša Jurigu, a o neoprávnenosti uhorského parlamentu a vlády rozhodovať o veciach slovenského národa. Takto by sme mohli vo vyratúvaní pokračovať. Podstatné je pripomenúť živý jazyk a zasadenie udalostí do súvislosti, v akých sme ich buď nepoznali, alebo sa doteraz takto v slovenských učebniciach neinterpretovali. To sa týka aj veľkolepej panorámy začleňovania Slovenska do nového štátu, do celého dvadsaťročia Slovákov v prvej Česko-slovenskej republike – to dôsledný historik píše bez spojovníka!

■ PANORÁMA DEJOV

Máme pred sebou slovenský príbeh od výstrelou v Sarajeve, kde zahynul následník trónu, ktorý plánoval pre Slovensko svojbytné územie vo federalizovanej monarchii, cez to, čo prekonali Slováci v rokoch prvej svetovej vojny a ako sa aktívne a výrazne podieľali na vzniku prvej ČSR, až po dosiahnutie konečného cieľa – autonómie.

V roku storočnice prvého čs. štátu – v roku 2018 – majú slovenské vysoké školy v Letzovej učebnici 340 strán o slovenských dejinách ako na dlani. A toto poznanie by nemalo zapadnúť, keď uvážime, že ide o prvú vysokoškolskú učebnicu tohto druhu a k tomu prístupnú aj pre širokú verejnosť. Vystupujú v nej mnohé osobnosti svojim jazykom, svojimi slovami, hovoria v rozsiahlych citáciách o udalostiach, ktoré sú dejinami, ktorých sa môžeme ešte dotýkať ako národ alebo ako príslušníci mnohých rodín cez svojich predkov. Vidíme pred sebou panorámu dejov, v ktorých Slováci odvedli kus politickej práce, neboli príveskom dejín, ale ich aktívnymi účastníkmi a tvorcami. A to je do istej miery aj podnet pre dnešného čitateľa. Toto, povedzme, poslanstvo ani po sto rokoch nestratilo nič na aktuálnosti a naliehavosti.

Hymnické piesne sú hrdý a nespochybniteľný slovenský národný klenot – V. časť

Materčina na najvyššom piedestáli

Lubica VOZÁROVÁ-STRÁŽAYOVÁ – Foto: archív SNN

Štúrovské národné hnutie, ako sa zdá, bolo mekkou pre zrod vlasteneckých hymnických piesní. Nosným pilierom jeho vodcu Ludovíta Štúra bolo nájdanie a uzákonenie jednotnej spisovnej formy slovenského jazyka, ktorá by v porovnaní s bernolákovčinou spájala všetkých Slovákov bez ohľadu na ich spoločenské a náboženské postavenie.

Kodifikácia spisovnej slovenčiny v roku 1843 otvorila cestu novej slovenskej literárnej tvorbe a ľubezné tóny slovenčiny nemohli zostať bez povšimnutia. Najmä lyrická tvorba nasledujúceho obdobia venuje pozornosť rodnému jazyku a materčinu kladie zaslúžene na najvyšší piedestál. Autormi boli často študenti, mladí vlastenci, prežívajúci eufóriu z prebúdžajúceho sa národného života.

■ OPRAVDIVÁ VRÚCNOSŤ

Patril k nim rozhodne i Viliam Pauliny-Tóth, vďaka zápisom ktorého dnes definitívne vieme, kto je autorom našej štátnej hymny. Celá Paulinyho tvorba je pretkaná láskou k svojmu národu, rodnému jazyku, vlasti.

„Jeho ľubostná melanchólia, jeho národné oduševnenie, jeho politické presvedčenie, satira, irónia, jeho útočné agitačné slovo v pravý čas – všetko vyvrelo zvnútra a všetko má pravdivé horúce vzťahy k veciam, udalostiam, pomyslom a citom žitým. Preto toľko veršov básnikových znárodnelo, preto toľko sa ich spieva dodnes,“ slová Jaroslava Vlčka presne vystihujú podstatu Paulinyho života a diela. Ako inak opísať jeho nádherné, často zhudobnené verše?

Viliam Pauliny ako študent bratislavského lýcea osobne zažil zosadenie Štúra z katedry i protestný odchod študentov z lýcea. Patril však k tým, ktorí sa rozhodli zostať a rozvíjať svoju národnobuditeľskú a literárnu činnosť v našej metropole často nie z vlastnej vôle, mnohí, podobne ako on sám, z existenčných dôvodov. Napriek tomu sa zúčastňoval na všetkých ich tajných schôdzkach až do ich odchodu.

SERIÁL

„V týchto schôdzkach umluveno, že pre vražobné rozčesnutie našej mládeže nedáme sa rozčesnúť i duchovne; duševne chceme byť jeden celok jako dosiaľ; telom odlúčení, ale duchom tým užšie spojení v jedon nerozlučný sväzok,“ píše v denniku na pohnuté časy pred odchodom jeho druhov z lýcea.

■ VERŠE BRATOM

V bezprostrednom období po kodifikácii štúrovčiny a plný dojemov z trnistej cesty k tomuto významnému aktu stvoril báseň K bratom, dnes známu ako pieseň Kto si rodom Slováč (1844), ktorú tak po jej neskoršom zhudobnení samotný

autor nazval podľa jej prvého verša. Je plná lásky k rodnej reči a odhodlania bojovať za ňu proti všetkým jej neprajníkom. Rodný jazyk chápe ako Boží dar a ako k takému vyzýva k patričnej úcte k nemu. Báseň je oslavou zdvíhajúceho sa slovenského ducha v období slovenského národného obrodzenia, no nezabúda poukázať na to, že nepriateľ slovenčiny a Slovákov (čierny bludár či nesvorný satan) stále žije. Štyri slohy končiace dvojverším: „Hoj, bratia, v Božom mene / znova žiť budeme!“ sú však zároveň vyjadrením viery autora v nadchádzajúce svetlé časy, viery, že keď sa Slováci zo všetkých končín vlasti spoja,

nepremôže ich nepriateľ a slovenský národ ani jeho reč nemôžu zahynúť. Sem od Choča, Sitna, Javoriny, / bratské si dajme ruky na junácke činy.

Hymnická pieseň pre svoj bojovný nádych veľmi populárna v období boja za vymanenie sa Slovákov spod maďarského područia pred prvou svetovou vojnou je pokladaná mnohými za najvýznamnejšiu, dominantnú Paulinyho báseň.

Kodifikácia slovenčiny, ktorej predchádzala dôverná schôdzka vrcholných predstaviteľov štúrovského hnutia s básnikom Jánom Hollým na jeho fare v Hlbokom v júli 1843, zanechala v mladučkem, vtedy

len sedemnásťročnom básnikovi hlboký ohlas. Asi preto dva roky po tejto udalosti – 25. júla 1845, a práve na tomto mieste, kam Pauliny neraz sám zavítal, zrodili sa nádherné verše neskôr taktiež zhudobnenej básne Slovenčina (Slovenčina moja). Hlboké považoval sám básnik za vtedajšiu slovenskú mekkou.

■ ZHUDOBNENÁ BÁSEŇ

Ako mnohé iné i túto báseň autor zhudobnil a v podobe Slovenčina moja sa dodnes spieva ako hymnická pieseň i jej tóny sa tešia obľube speváckych zborov. Báseň sa v dvanástich veršoch vyznáva zo svojej neskonalej lásky k svojej materčine, k obdivu jej krás, jej ľubezným zvukom, privlastkom „moja“ jasne dáva najavo svoj vrelý vzťah k slovenčine: „Slovenčina moja, krásne ty zvuky máš, / Slovenstvo vzbudzuješ, život mu dáš!“ Bez existencie a pestovania vlastného jazyka niet národa, akoby chcel autor vyjadril: „Slovenčina moja, je život i viera: / S ňou len Slováč žije aj umiera!“ V závere podobne ako v texte Kto si rodom Slováč vyzýva k úcte k materčine, k jej používaniu a šíreniu. Inšpiráciou pri jej zhudobnení bola Paulinyho melódia z árie opery Dcéra pluku Gaetana Donizettiho.

Spomenuté dve hymnické piesne sú len maličký zlomok Paulinyho literárneho prejavu neskonalej lásky k slovenstvu. K najtypickejším zborovým piesňam slovenského národného obrodzenia zaiste patrí jeho srbskou piesňou Što čutiš, Serbine tužný? inšpirovaná, zhudobnená báseň Čo čušíš, čušíš, Slováku mužný?, priamo vyzývajúca do boja za národnú slobodu: „Hriešniče veľký, / Vzmuž sa a tresni / Jarmo o zem tú...“

Na 7. ročníku Karpaty 1914/1915 v Nižnej Polianke sa bojovalo ako pred sto rokmi

Kuľa zos kanona, ľecim dolu s koňa...

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Severovýchod Slovenska bol jediným miestom počas prvej svetovej vojny na našom území, kde sa stretli vo vzájomných krvavých bitkách, v boji muža proti mužovi aj v útokoch na bodáky armádne súčasti rakúsko-uhorskej monarchie, cisárskeho Nemecka a cárskeho Ruska. Boje tu prebiehali od novembra 1914 do mája 1915. Aj preto Klub vojenskej histórie Beskydy (KVHB) každoročne organizuje rekonštrukcie bojov v tomto prostredí. V poradí už siedmy ročník podujatia koncom septembra umiestnili do Nižnej Polianky.

V piatok 29. septembra sa súčasťou podujatia Karpaty 1914/1915 stalo slávnostné posvätenie zrekonštruovaného cintorína prvej svetovej vojny v Mikulášovej. Jeho obnova sa začala v roku 2014 a postupne sa do rekonštrukčných prác zapojili desiatky dobrovoľníkov zo Slovenska, z Poľska, Českej republiky a Maďarska.

■ HORA SMRTI

Cintorín má rozlohu takmer pol hektára a podľa archívnych materiálov tu pochovali až stosedemdesiat neznámych vojakov. Otto Jausch z rakúskeho Čierneho kríža, ktorý tiež finančne prispel na rekonštrukciu pohrebiska, poďakoval zúčastneným – samospráve na čele so starostom Petrom Rusiňákom, Klubu vojenskej histórie Beskydy aj dobrovoľníkom zo štyroch spomínaných krajín. Predseda KVHB Martin Drobňák pripomenul, že pre náročnosť zámeru obnovy cintorína si ho väčšina účastníkov slávnostnej posviacky dlho uchová v pamäti. O to viac sa do vedomia mladých vojakov zapísalo toto miesto pred vyše sto rokmi, ktorí pod povestným Kaštielikom – horou smrti, bojovali nielen s protivníkom, ale aj sami so sebou, s pochopiteľným strachom o život, tiež s drsnou zimnou prírodou a s jej nástrahami.

■ DUKLIANSKE MEMENTÁ

Jednotky ruského XII. armádneho zboru 28. – 29. novembra 1914 dobyli Duklianský priesmyk a prekročili Karpaty. Po strate tejto kľúčovej pozície jednotky rakúsko-uhorského III. armádneho zboru začali ustupovať na juh. Veliteľ tohto armádneho zoskupenia generál pechoty Svetozár Boroevič sa rozhodol obetovať územie s cieľom získať čas na redислоkáciu jednotiek, uvádza sa v tretom diele knihy autorov M. Drobňáka, M. Korbu a R. Turíka Mementá prvej svetovej vojny. „Po dôležitom víťazstve pri Humennom a Snine generál Boroevič presúval sily z pravého krídla svojej armády na ľavé do priestoru Bardejova. Preto pred ruským ofenzívnym tlakom manévroval v strede svojej zostavy a III. armádný zbor 30. novembra opustil Svidník a stiahol sa ku Giraltovciam. Útočiacim ruským jednotkám kládli odpor iba rakúsko-uhorské zadné voje, ktorých cieľom bolo spomaľovať tempo ruského postupu a získať životne dôležitý čas...“ citujeme z uvedeného prameňa.

Vojaci generálmajora L. G. Kornilova sa pokúsili dobyť výšinu Kaštielik už začiatkom februára 1915. Po neúspechu nastúpili do nového útoku 20. marca 1915. Zúrivé boje trvali šesť dní, po ktorých ruské jednotky zaznamenali úspech a po dobytí výšiny začali postup na Zborov. Dve krvavé bitky priniesli tejto výšine povestné označenie hora smrti, uvádza trojica už spomínaných autorov.

A takto si na Kaštielik v denníku zaspomínala Jaroslava z Čiech, ktorej manžel porúčik František Černý padol 23. marca 1915 na jeho západnom svahu nad obcou Mikulášová: „Ten deň zničil v okamihu všetky plány, túžby a nádeje, ktoré sme nosili v sebe s mojim drahým a jediným Františkom. Nežije viac! Deň predtým vyšiel s kompániou z dediny. Večer v záhrade spálil všetky moje listy, aby vraj ich nikto nečítal, keby sa s ním niečo stalo. Niekoľkým kamarátom rozdal listy s mojou adresou. Útočili na blízky vrch Kaštielik. V osudný deň

asi medzi šiestou a siedmou hodinou Rusi začali prudko strieľať. O chvíľu bol ranený aj František. Podľa sluhu, dostal guľku do obidvoch lýtok, podľa iných svedkov do stehna. Rusi zastrelili tých, čo mu chceli pomôcť. Po tom, čo František ostal sám, kosi mu zakričali, aby sa kotúľal k nim. Nešťastnou náhodou sa namiesto k svojim kotúľal k nepriateľom, a pritom bol zasiahnutý do hlavy.“

Mladá vdova sa vo svojom denníku pýta a zároveň si aj odpovedá: „Som opustená vdova vo svojich necelých dvadsiatich štyroch rokoch. Čo môžem čakať viac od života? Nič. A predsa mám povinnosť žiť pre jeho dieťa.“

■ MELÓDIE FRONTOV

Dihoročná spolupráca organizátorov rekonštrukcií bojov i cintorínov s Ministerstvom obrany SR pri-

Finálny útok rakúsko-uhorskej pechoty na ruské pozície na výšine Kaštielik.

O výsledku bitky sa tentoraz nerozhodlo, vo fiktívnej zrážke boli úspešnejší obrancovia v rakúsko-uhorských uniformách.

viedla do Nižnej Polianky aj vojenskú hudbu z Banskej Bystrice. Kapela hrala repertoár pochodových piesní a iných vojenských melódií z prelomu 19. a 20. storočia i modernejšie úpravy skladieb pre vojenský dychový orchester. CK Poľný orchester z Opavy vyhrával melódie, ktorými vyprevádzali vojakov na front pred sto rokmi. Ako nám potvrdil kapelník Jiří Palán, v budúcom roku si pripomenú pätnáste výročie vzniku orchestra. Tvorí ho päťdesiat muzikantov. Všimli sme si v jeho zostave aj ženské muzikantky. Pár viet sme prehodili s Lenkou Kudláčkovou, ktorá majstrovsky ovládala „trumpetu“, ale v orchestri by sme narátali ďalších pätnásť dievčat...

„Kedže sú takéto cesty za poslucháčmi a na „bojiská“ časovo náročné a na takú diaľku aj namáhavé, ide vždy ten či tá, kto má práve voľno,“ vysvetlil kapelník. Spevacka skupina Hačure z Ptičieho zaradila do programu podujatia Karpaty 1914/1915 slovenské i rusínske piesne, viažuce sa k prvej svetovej vojne. Neraz dobové a regrútske piesne dokážu vystihnúť atmosféru a hrôzy vojny viac ako ukážky bojov pri rekonštrukcii. Veď posúďte...

Chcela mila spoznac jaka to vojna, / koňička vranoho, ňeošedlanoho, taká to vojna. / Chcela mila spoznac, jak me zaštrela, / kuľa zos kanona, ľecim dolu z koňa, tak me zastrela. / Chcela mila spoznac, jak mi zazvoňa, / tromi vojač-

kove na vysokej hure, tak mi zazvoňa. / Chcela mila spoznac, jak me chovaju, / okruca do slamy, ruca me do jamy, tak me chovaju...

■ VELKÁ VOJNA

Súčastou podujatia bol aj odborný seminár. Zúčastnili sa ňom ôsmi historici zo Slovenska, z Poľska, Maďarska a Ukrajiny. Zaujali nás tie vystúpenia, ktoré sa dotýkali bojov v tejto časti Slovenska. Rado Turík z domáceho KVHB priblížil účasť slovenských plukov v týchto bojoch v rámci rakúsko-uhorskej armády. Aj keď sme v tomto čase ešte nemali vlastnú štátnosť, vojaci z územia súčasného Slovenska boli v početnom stave ôsmich peších plukov jednotiek spoločnej c. k. armády a v ôsmich plukoch jednotiek vlastibrany. Nadšenec vojnovej histórie obznamil prítomných s úskaliaми prvého obdobia bojov na našom území v horskom teréne a v zime, kde sa takmer polovica vojska musela venovať budovaniu ciest. Poľský historik Tomas Woźny zo združenia Crux Galiciae opísal bojovú cestu IX. litomierskeho korpusu, ktorý bojoval aj v blízkosti Nižnej Polianky. Dvojica maďarských historikov z občianskeho združenia Velká vojna priblížila osudy vojnových stretov na severovýchode Slovenska. Janos Rozsafi najprv v príspevku Krvavé boje pri Solniku na ukázkach súčasného terénu a vtedajších vojnových operačných máp

ilustroval jeden deň 31. Honvédskeho pluku v marci 1915, keď sa dostal do nezávideniahodnej situácie, pri ktorej za niekoľko minút padlo v horskom teréne vyše sto rakúsko-uhorských vojakov. Robert Takacz vo svojom vystúpení priblížil bitku pri Habure zo 7. mája 1915, ako im ju pred časom vykreslil priamy účastník týchto bojov B. Gergely Sarkózy. Podľa jeho rozprávania už pred príchodom jednotiek c. k. armády Rusi obec podpálili. Nasledne sa začali tvrdé boje o dve kóty na hrebeni – 742 Vertišov a kótu 704. Útok sa natiahol od ranných do neskorých popoludňajších hodín a k rozhodujúcemu zlomu došlo až vo večerných hodinách, keď sa podarilo dobyť kótu Vertišov, ležiacu na hranici medzi Rakúsko-Uhorskom a poľským Haličom.

O krutých bojoch medzi cárskou ruskou armádou a rakúsko-uhorskými jednotkami v horskom teréne Nízkych Beskyd svedčila aj vyše tisícka mŕtvych a ranených na oboch stranách. Ako sme nedávno uviedli aj v rozhovore so starostom neďalekého Čertižného, v katastri tejto obce je až päť vojenských cintorínov z čias vojen, čo je neradostný unikát! V súčasnosti sa o ne starajú spoločenské organizácie, spolky a najmä miestni poľovníci.

■ ÚČTA PADLÝM

Pod miernym kopcom, kde sa aktuálne uskutočnila rekonštrukcia

bojov, je tiež vojnový cintorín. Nachádza sa pri ceste medzi obcami Hutka a Nižná Polianka. Je tu pochovaných tristoosemdesiatštyri vojakov. Väčšinu padlých tvoria nemeckí vojaci – je ich až tristoštyridsaťšesť. Na vojnovom cintoríne leží tiež tridsať vojakov rakúsko-uhorskej armády a ôsmi ruskí vojaci. Veľkým prínosom rekonštrukcie je osadenie tabule s menným zoznamom vojakov pochovaných na cintoríne. Vzdať úctu padlým prišli organizátori i účastníci podujatia v dobových uniformách armád, ktoré tu kedysi bojovali...

„Začiatkom apríla 1915 stroskotal rozhodujúci pokus ruských vojsk o prekonanie Karpát a vyradenie Rakúsko-Uhorska z vojny a na východnom fronte došlo k celkovej zmene strategickú situáciu,“ uvádza sa v už spomínaných historických prameňoch. „Armáda monarchie vydržala zaťažkávaciú skúšku a vytvorila podmienky na sústredenie nemeckých záloh presunutých zo západného frontu, ktoré potom 2. mája 1915 prešli do úspešnej ofenzívy pri Gorliciach. Začiatkom mája bol prelomený ruský front v západnej Haliči a postup nemeckých a rakúsko-uhorských vojsk prinútil ruské velenie na okamžité stiahnutie svojich síl z južnej strany Karpát. Územie severovýchodného Slovenska, o ktoré ruské vojská tvrdo a za veľkých strát bojovali od januára do apríla 1915, opustili v priebehu niekoľkých dní. Z terajšieho okresu Bardejov posledné ruské vojská ustúpili 5. mája a z okresu Svidník sa stiahli cez Duklianský priesmyk 6. mája. Cez Lupkovský priesmyk pri Medzilaborciach posledné ruské vojská opustili naše územie 7. mája 1915. Front sa presunul do východnej Haliče a v ďalších rokoch prvej svetovej vojny sa už na území súčasnej Slovenskej republiky nebojovalo.“

■ BITKA NAOKO

Posledný tohtoročný septembrový deň bol ako vystrihnutý z návodu, ako má vyzerať babie leto. Ako pred samotnou ukázkou bojov zdôraznil Radim Kapavík zo združenia Signum belli 1914, nešlo o historickú rekonštrukciu bitky z obdobia prvej svetovej vojny. V úvode vojská rakúsko-uhorskej a nemeckej armády zaútočili na cársku ruskú armádu, ktorá bola v zákopoch. Tá ich útoky odrazila. Nasledovali ďalšie útoky, ruskej strane prišlo na pomoc prieskumné lietadlo, no ani to im nepomohlo a fiktívna bitka sa skončila ich porážkou. Divákovi sa ukážky bojov páčili, najmenším prinieslo úľavu najmä poznanie, že všetko bolo len naoko – nie naozaj. A že si po skončení rekonštrukcie, len čo bojisko prezrel pyrotechnik, mohli odniesť domov prázdne, slepé nábojnice...

Martin Drobňák z Klubu vojenskej histórie Beskydy po skončení akcie ocenil, že vďaka počasiu a majstrovstvu uniformovaných členov klubov vojenskej histórie sa vydarilo aj vyvrcholenie podujatia – ukážka bojov. Na akcii Karpaty 1914/1915 sa zúčastnili zástupcovia klubov a „dobrovoľníci“ zo siedmich krajín – zo Slovenska, z Česka, Rakúska, Maďarska, Poľska, Ruska a Ukrajiny. Stopäťdesiat uniformovaných účinkujúcich vojakov a dôstojníkov prišlo z viacerých klubov vojenskej histórie, ďalší približne sto päťdesiat účinkujúci tvorili zdravotnícky či iný personál. Potešilo ho, že popri domácich sa prišli pozrieť aj návštevníci zo zahraničia. Pre všetkých bol pripravený celodenný program, v ktorom si každá veková skupina prišla na svoje. Počet divákov odhadom bol tritisíc. Boli však roky, keď na takéto rekonštrukcie bojov prišlo aj viac divákov. Rozhodujúcim momentom však bolo odovzdanie štafety poznania o tom, ako tu na severovýchode Slovenska prebiehali boje počas prvej svetovej vojny. A že na jej obeť by sme nemali zabúdať.

Fotografie sa po dvadsiaty siedmy raz nastahovali do galérií a výstavných sál

Mesiac, ktorému vládne umenie zastaviť čas

Maroš M. BANČEJ – Foto: MF 2017

November je v Bratislave už tradične v znamení fotografie. Celý mesiac ctitelia „zastaveného času“ – či už vo forme dokumentu, prípadne portrétu alebo výtvarných experimentov, majú možnosť navštíviť rôzne galérie či výstavné sály a porovnávať. Tohto roku je to tridsať individuálnych a kolektívnych výstav autorov z osemnástich krajín sveta.

Tohtoročný Mesiac fotografie má pred názvom číslovku 27. Laik si ľahko vypočíta, že prvý ročník sa uskutočnil v roku 1990, a zrejme si uvedomí aj súvislosti. Fotografia je totiž médium, ktoré bolo pred novembrom 1989 pod drobnohľadom vtedajšieho režimu. Stačí si spomenúť na ikonický snímok Ladislava Bielika z augusta 1968. Atmosféra, ktorá vás osloví zo situácie, keď muž s rozhalenou hruďou stojí oproti tanku, je často výrečnejšia ako niekoľko popísaných strán. Už len preto sa podobné podujatie mohlo začať organizovať, až keď v deväťdesiatych rokoch padli ideologické obruce.

ROKY A FOTOGRAFIE

Na začiatku spomínaných deväťdesiatych rokov bolo jasné, že organizátori sa týmto podujatím naplno trafilí do očakávania nielen milovníkov fotografie, ale aj širokej verejnosti, keďže fotografia je médium, ktoré prinajmenšom jedno storočie do značnej miery ovplyvňuje chod spoločnosti. Mesiac fotografie sa čo do propagácie aj mediálneho ohlasu zaradil medzi najsledovanejšie kultúrne poduja-

Boris NÉMETH, Domovina, Mesiac fotografie, 2017.

tia v Bratislave a zodpovedala tomu aj návštevnosť. Navyše, od roku 2004 sa tento festival stal súčasťou Európskeho mesiaca fotografie, ktorý prebieha v desiatke významných kultúrnych centier Európskej únie. Samozrejme, čas so sebou prináša zmeny. Ešte začiatkom deväťdesiatych rokov bol najčastejším fotografickým médiom klasický kinofilm a fotografovanie na umeleckej úrovni vyžadovalo nielen

nemalé umelecké, ale aj technické danosti. Dnes, keď je pomerne kvalitné zobrazovacie zariadenie súčasťou trochu kvalitnejšieho mobilného telefónu, tak výnimočnosť fotografovania tak trochu neprávom ustúpila do úzadia. Organizátori však prichádzajú s novými nápadmi. Už niekoľko ročníkov sa podujatie okrem galérií a tradičných výstavných priestorov odvíja aj v butikoch, kaviarňach, čajov-

niach, podchodoch, na námestiach a iných verejných priestranstvách.

PRE KAŽDÉHO NIEČO

Čo nás teda počas 27. ročníka festivalu Mesiac fotografie čaká? Konkrétne ide o tridsať individuálnych a kolektívnych výstav z osemnástich krajín sveta. To znamená, že aktuálny ročník je nielen žánrovovo pestrý, ale najmä bohatý na významné fotografické osobnosti. Medzi dve tohtoročné svetové žijúce legendy vo fotografii patrí americký fotograf agentúry Magnum Photos Bruce Gilden, jeden z najlepších pouličných fotografov sveta. Vystaví sériu portrétov Krásna katastrofa, ktoré vznikli na newyorských uliciach v osemdesiatych rokoch. Ďalšou hviezdou je japonský fotograf Nobuyoshi Araki a jeho zatiaľ posledná séria EroReal, zachytávajúca ženského telo v bezhraničnej erotičkej fantázii, čo, samozrejme, znamená, že výstava je prístupná len návštevníkom nad pätnásť rokov. Samotný festivalový program je rozdelený do štyroch tematických okruhov. Z dejín fotografie je to finska kolektívna výstava Mystika mon-

táže, pozostávajúca z pohľadnic zo začiatku 20. storočia, ktoré prenesú divákov do ranej éry fotografického priemyslu. Organizátori predstavujú aj tvorbu fotografa Ivana Matejku, výrazného fotografického talentu, ktorý sa už v mladosti stal priekopníkom výtvarne orientovanej fotografie na Slovensku. Z historickej fotografie sa predstaví aj Miloš Alexander Bazovský a Gustáv Matz.

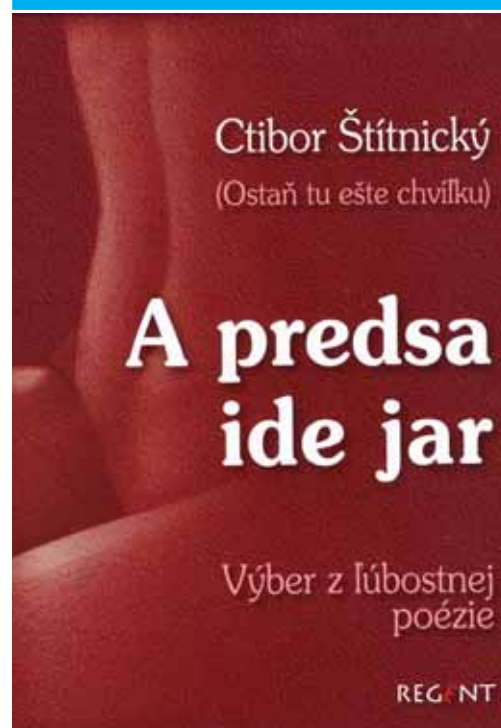
ŠANCA PRE VŠETKÝCH

Mesiac fotografie svoje festivalové ambície potvrdzuje aj sprievodnými podujatiami. Na sérii workshopov sa napríklad môžu záujemcovia pod vedením skúsených lektorov zdokonaľiť vo fotografovaní s digitálnou zrkadlovkou, pričom ich odborné povedú od zvolenia si témy až po výsledné spracovanie fotografie. Medzinárodný festival Mesiac fotografie úplne po prvýkrát v histórii vyhlasuje aj otvorenú výzvu na predkladanie fotografických sérií. Dáva tak priestor začínajúcim aj skúseným fotografom a rovnako chce dať príležitosť novým, dosiaľ neobjaveným talentom, ktorí budú mať možnosť vystavovať na jednoducho aktuálnom, ale aj na budúcom ročníku festivalu Mesiac fotografie. Ako sa uvádza na stránke festivalu: Téma predkladateľných fotosérií je otvorená pre všetky fotografické žánre, pretože máme záujem prezentovať to najlepšie zo súčasnej fotografickej tvorby. Po Bratislave je teda rozptýlených štrnásť výstav. Štrnásť pohľadov na súčasnosť, ale aj historickú fotografiu, z ktorej si určite odnesie inšpiratívny zážitok každý, kto má chuť objavovať „zastavený svet“ očami tých najzaujímavejších fotografov z celého sveta.

Ctibor Štítnický: A predsa ide jar, Vydavateľstvo Regent, Bratislava 2017

Tradičná poézia, ktorá zostala...

KNIHA TÝŽDŇA

Konštatovanie, že kľúčovou témou poézie je láska, berie väčšina literárnych vedcov, autorov a čitateľov ako fakt. Láska takpovediac „nastorako“, opätovaná aj neopätovaná, vášnivá, zničujúca, tragická... A občas aj šťastná a naplnená. Od čias slávnej Maríny od Andreja Sládkoviča sa téme ľúbostného citu venovali desiatky, ba stovky autorov. Zo stálej slovenskej poézie každý. Výnimkou nie je ani Ctibor Štítnický, ktorého výber z ľúbostnej poézie má podtitul: Ostaň tu ešte chvíľu.

Ctibor Štítnický (vlastným menom Tibor Dörner) je básnik, ktorý ešte pred svojou smrťou v roku 2002 ako keby zmizol z povedomia čitateľov poézie, ale aj z vydavateľských plánov. V podstate sa na ňom naplno prejavil paradox šesťdesiatych rokov. V päťdesiatych rokoch bol Štítnický známym a uznávaným básnikom, pričom bol označovaný za autora „plného socialistických ideálov“. V šesťdesiatych rokoch sa prejavil ako progresívny šéfredaktor Kultúrneho života a neskôr riaditeľ Slovenského filmu. V okamihu, keď ho zomlela normalizácia, sa za ním vody literárneho a spoločenského záujmu zavreli. Jedni mu nevedeli odpustiť prvotnú angažovanosť, tí druhí, ktorí boli pri moci, zasa progresívne myslenie a podporu režimu nepohodlných režisérův, akými boli Uher, Lahola, Jakubisko, Havetta a ďalší. Až po mnohých rokoch napokon jeho dcéra novinárka Eva Vrbická dosiahla, že vyšla kniha ľúbostnej poézie Ctibora Štítnického A predsa ide jar. Poézie v dobrom slova zmysle tradičnej, predchutej láskou, vášňou, ale aj melanchóliou a niečím dnes nekaždodenným. Proklamovanou vernosťou, úctou a obdivom k objektu autorovho citu. V tomto výbere z pozostalosti si čitateľ uvedomí, že Štítnický s istotou narábal s básnickou slovenčinou, mal cit pre atmosféru a pokoru pred slovom.

(mab)

NEKROLÓG

Vo veku osemdesiatšesť rokov v nedeľu 22. októbra zomrela slovenská spisovateľka Marina ČERETKOVÁ-GÁĽLOVÁ. Rodička zo Zbehov pri Nitre, dlhoročná matičiarka srdcom aj dušou sa narodila ako prvá z deviatich detí 26. septembra 1931. Napriek životným úskaliam a zákazu študovať sa jej podarilo promovať na Filozofickej fakulte UK v Bratislave a potom trinásť rokov pracovala v Československom rozhlasu v Košiciach ako redaktorka literárno-dramatickej redakcie, kým ju po auguste 1968 za odpor proti okupácii z rozhlasu neprepustili.

Srdcom aj dušou

Proskribovaná Marina Čeretková-Gáľlová sa po viacerých profesijných diskvalifikáciách a osobnej životnej dezilúzií vrátila z Košíc do Nitry aj so svojou dcérou. V meste pod Zoborom sa podieľala na spoločenských i literárnych aktivitách Nitrianskej odbočky Spolku slovenských spisovateľov, Literárneho klubu Janka Jesenského a Matice slovenskej. Ako autorka debutovala knihou noviel Koniec líšky (1962), v ktorých dominujú citové a mravné problémy dievčenských a ženských hrdiniek, nie nepodobných jej životnej skúsenosti. Také sú jej knihy Koňak pre Amáliu (1967), Hriešne dievča Júlia (1970) či Jednooký (1978). Z rozhlasových hier sú známe tituly Murovaný dom (1958), Milosrdní (1971), Len neumriete na lásku (1980). Nitriansky MO MS jej v roku 2001 vydal publikáciu Ženskými očami. V roku 2002 získala Cenu mesta Nitra. V roku 2007 jej Krajská knižnica Karola Kmečka vydala Personálnu bibliografiu a v roku 2009 Nitrianska odbočka SSS publikáciu Život a dielo Maríny Čeretkovej-Gáľlovej.

Posledná rozlúčka s Marínou Čeretkovou-Gáľlovou sa uskutočnila na Mestskom cintoríne v Nitre v stredu 25. októbra.

Petra KOVÁČIKOVÁ, Dom MS v Nitre

HUMORESKA

Globálne zmátožený svet má každú chvíľu nejaký záchvat, ktorý obehne ako cunami celú planétu. Pamätáte sa, ako niekedy v deväťdesiatych rokoch sa náš slovník obohatil o slovíčko harasment? Prišlo z Ameriky a našinec ho bral pomerne na ľahkú váhu, lebo u nás bolo zaužívané slovo harasíť vo význame bláznivá či vyvádzať nejaké bláznovstvá. Väčšinou pomerne nevinné. Bežne sa vravelo: Čo mu harasí? No v angličtine „to harass“ znamená znepokojovať, sekírovať či dokonca týrať. A to je už poriadny rozdiel.

Spochiátku sme sa uskrňali nad tým, že podržať v krajine

neobmedzených možností dvere žene, prípadne jej pochváliť šaty či účes môže byť dôvod na žalobu. Rovnako ako pohľad do výstrihu, a už nehovoriac o tom, že na vašom

od stola, keď prišla a odsunuli jej stoličku, pomohli pri odchode z reštaurácie do kabáta, púšťali na schodoch pred seba a tak ďalej. Skrátka, tá normálna, trúfame si

dáma, v horšom prípade ich prepleskol otec, brat či frajer dotyčnej a bolo.

V týchto dňoch však z Ameriky prichádza kampaň „me too“, teda

prvých obvineniach zo sexuálneho obťažovania začala rútiť lavína ďalších. Toho sa chytila feministická a gender lobby, a už to frčí. Na obťažovanie si spomína obrovská plejáda hviezd a hviezdíčiek, väčšinou už takmer zabudnutých, a novinári majú zatvu. Istá herečka hviezda sa dokonca ospravedlnila dopredu všetkým, prípadne obťažovaným, a to bez toho, aby ho niekto obvinil. Istota je istota, keďže obvinenia padajú väčšinou po dvadsiatich či tridsiatich rokoch. Ako tá babka, ktorá bola ohlásit obťažovanie. „A kedy sa to, babka, stalo?“ pýta sa policajt. „Pred päťdesiatimi rokmi,“ odvetí babka. „A to hlásite až teraz?“ – „Ale keď ja na to tak rada spomínam...“

Marek DANKO

Ako mládencom harašilo kedysi a dnes

pracovnom stole sa povaluje časopis s dámou v plavkách. Vychádzali sme jednoducho z toho, že u nás na Slovensku sa voľakedy chodievalo na vohľady, niekedy aj na priepačky; my narodení v šesťdesiatych rokoch sme randili, balili baby, tie každú chvíľu flirtovali, no a tak išiel život... Jedinci so štandardnou rodičovskou výchovou podržali žene dvere, vstali

povedať že väčšinová časť chlapov mala podvedome zakódované, čo sa patrí. Samozrejme, našli sa aj rôzni viťúzi, galgani, chruňovia a iné kreatúry, ktorí na ženy vypiskovali, pokrikovali, trúsili úlisné poznámky či, nedajbož, sa pokúšali plesnúť ich na miestach, kde sa nohy menia na chrbát. Takito pajtáši sa obyčajne dočkali toho, že ich napokon pleskla obťažovaná

„mňa tiež“, v ktorej sa z obťažovania robí celoplanetárny problém nebyvalých rozmerov. Zdanlivo to odštartoval producent s typicky hollywoodskym menom Weinstein. Vyzerá, že to bol riadny zvrhlík, ba erotoman, ktorý sa riadil obráteným hokejovým pravidlom „nedáš – nedostaneš“. Konkrétne úlohu vo filme. Bol to zrejme riadny samec od svine domácej, a tak sa po

Nie invencia a kreativita, ale ideologická symbolika rozhodovali o vzhľade peňazí

Slovenská Guernica Albína Brunovského

Zbyšek ŠUSTEK – Ilustrácie: archív autora

Slovenské národné povstanie ako prelomová udalosť vyvoláva rôzne reakcie verejnosti a dodnes podľa osobných skúseností, svedomia a názorovej orientácie jednotlivcov do určitej miery polarizuje spoločnosť. Úlohou tohto článku však nie je robiť sudcu medzi oboma názorovými pólmami, ale ukázať, ako sa ho pokúšali v rôznej spoločenskej atmosfére stvárňovať výtvarníci na peniazoch. Sústreďme sa pritom na ich neuskutočnené, širšej verejnosti neznáme návrhy bankoviek, ktoré na túto tému poskytujú širší pohľad ako platidlá, s ktorými sme ešte nie tak dávno prichádzali do styku.

Povstanie sa stalo témou hneď prvej povojnovnej pamätnej mince – päťdesiatkorunáka z roku 1947 podľa návrhu Otokara Španiela a Rudolfa Pribiša. Ich ponímanie je pietne a ideologicky neutrálné. Ženská postava v závoji pripomína skôr jeho obeť a smútok pozostalých a zve na zamyslenie. Podobne neutrálnu pripomína SNP aj rub päťdesiatkorunáky z roku 1948 zobrazujúce panorámu Banskej Bystrice ako centra SNP. Ide o opisný obraz. Pôsobí ako reprodukcia fotografie, no azda vinou zdôraznenia historických veží v centre mesta má porušenú perspektívu a zobrazuje ich v polohe, v akej ich odnikiaľ nemožno pozorovať.

BYSTRICKÉ MOTÍVY

Portrét M. R. Štefánika na líci bankovky posúva tému SNP do všeobecnej polohy oslavy kontinuity zápasu za slobodu a štátnu samostatnosť počas oboch svetových vojen. Robí to opäť bez jednostranného ideologického akcentu. SNP spojené s témou oslobodenia Červenou armádou sa stalo ideovou náplňou aj päťdesiatkorunáky z roku 1953. Jej stvárnenie je však už ideologicky jednostrannejšie. Na líci je reprodukcia súsošia Zbratanie od Jaroslava Pokorného, zobrazujúca krasnoarmeja v objatí s pražským barikádnikom. Rub však ostáva neutrálny. Je na ňom presná reprodukcia fotografie panorámy Banskej Bystrice, urobenej v zime 1937 – 1938 z lúky na úpätí Urpína, presne z miesta novostavby Kláštora bosých karmelitánov.

V roku 1954 pri príležitosti desiateho výročia sa SNP stalo témou hneď dvoch pamätných mincí – desaťkorunáka a dvadsaťpäťkorunáka, tiež podľa návrhu O. Španiela a R. Pribiša. Obe zobrazujú na rube ten istý výjav – postavu vojaka s puškou a v pozadí rozostavanú budovu. Ide o ďalší posuv k jednostrannej ideologizácii. Výjav kladie dôraz na povstaleckých bojovníkov a na povojnové socialistické budovanie. Naopak, pamätný dvadsaťpäťkorunák k dvadsiemu piatemu výročiu SNP od Jiřího Harcubu z roku 1969 je opäť ponímaný čisto symbolicky ako plamene zobrazované ako členitá ružica (azda aj kvet plesnivca) na pozadí štylizovaných hôr, pripomínajúcich siluetu Kriváňa.

NOVOTNÉHO VÝHRADY

Provizórny charakter bankoviek vydaných pri menovej reforme v roku 1953 a strokotanie pokusov upraviť ich obraz pre hlbkotilač bol dôvodom rozhodnutia vydať úplne nové bankovky. Ich stvárnenie bolo síce ponechané na umelcoch, ale tematicky sa nesmeli odchýliť od bankoviek vzoru 1953. Zatiaľ čo Karel Svoboda tému husitskej revolúcie na dvadsaťpäťkorunáčke zvládol priam bravúrne, ostatní autori nedokázali zobraziť tému zväzku robotníkov a roľníkov na stokorunáčke a SNP a oslobodenia Červenou armádou na päťdesiatkorunáčke tak, aby vyhoveli predstavám ÚV KSČ. Prelom päťdesiatych a šesťdesiatych rokov preto priniesol veľa neuskutočnených návrhov bankoviek. Vynikal medzi nimi návrh Cyrila Boudu na päťdesiatkorunáčku. Jeho realizáciu zhatila v poslednej fáze schvaľovania neznalosť Antonína Novotného, ktorý považoval vežu Mestského hradu a šikmú Hodinovú vežu, teda dve výsostne svetské stavby, zobrazené v strede rubu bankovky, za kostoly...

Z ďalších návrhov spomenieme ešte návrh Aurela Kajliča. Líce je viditeľne, ornamentikou i figurálnou kompozíciou inšpirované dvoma staršími fázami jeho návrhov na slovenskú päť-

stokorunáčku zo začiatku štyridsiatych rokov. Mladých rodičov v ľudovom kroji, ktorí medzi sebou na rukách držali svoju dcérku, nahradili na päťdesiatkorunáčke partizán a krasnoarmejec. Dievčatko je však trochu priveľké na to, aby ho ešte niekto takto mohol nosiť...

Na ďalších návrhoch A. Kajlič i ďalší autori zobrazovali na líci rôzne

pod obrovskou vavrínovou ratolesťou zobrazil dvoch mŕtvych hrdinov ležiacich bok po boku vedľa seba. Takýto výjav nemá v ikonografii papierových peňazí obdobu (Obr. 3).

IDEOLOGICKÉ PUTÁ

Ako úsilie výtvarníkov dopadlo, vedia všetci „starší a pokročilí“.

Obrázok 3 Ideologicky motivované aj deformované návrhy bankoviek s motívom SNP a Banskej Bystrice.

Návrh A. BRUNOVSKÉHO a reprodukcia obrazu Guernica.

variácie figurálnych kompozícií partizána a krasnoarmeja a na rube zväčša banskobystrické námestie s dôrazom na pomník SNP a oslobodenia. Problematiku veže riešili aj štylizovanou panorámou mesta. A. Kajlič na svojom návrhu z roku 1963 dokonca zvýraznil pylón pomníka SNP tak, že vysoko vyčnieva nad panorámu mesta a hory v pozadí (Obr. 3). Dva návrhy sú doslova kuriózne. Ľudovít Ilečko v roku 1963 naznačil povstaleckú históriu Bystrice miniaturnými postavami mužov s puškami na pleciah, ktorí spomedzi stromov na svahu Urpína pozorujú mesto. Jiří Šalamoun v roku 1956 zasa na pozadí len kontúrami znázornenej panorámy mesta

Z líca päťdesiatkorunáky, vydané s osemročným oneskorením v roku 1965, na nás strnulo pozerá fotograficky stvárnený ideálny partizán s krasnoarmejom, zobrazený na pozadí Tatier. Na rube problémové historické dominanty povstaleckej Bystrice nahradila reprodukcia fotografie Slovnafu z archívu ČTK. Jediný prejav voľnej umeleckej invencie, či skôr milého huncústva, je skrytý obraz lienky na lipovom liste pod obrazom Slovnafu.

Strnulý, ideologicky prísne kanonizovaný vzhľad bankoviek z prvej polovice šesťdesiatych rokov viedol v roku 1968 k zámeru vydať nové, výtvarne i tematicky voľnejšie stvárnené ban-

kovky. Ako jedna zo slovenských tém bolo zachované SNP. Bolo však prenesené ako samostatná téma na päťstokorunáčku, ktorá rozšírila sústavu bankoviek. V súťaži vyhlásenej v roku 1969 túto tému niektorí autori, ako napríklad Miroslav Cipár, stvárňovali naďalej konvenčne ako dvojicu partizána a vojaka. Iní sa už odhodlali k civilnejšiemu a abstraktnejšiemu stvárneniu prostredníctvom portrétu mladej ženy (Obr. 4). Jiří Černý zobrazil ako alegóriu piety ženu v tmavej šatke s náznakom trňovej koruny a s vavrínovou ratolesťou v pozadí. Na ďalšom návrhu zobrazil ako alegóriu šťastnej budúcnosti ženu s vlajčicami vlasmi a optimistickým výrazom. Pozoruhodnou črtou

Obrázok 4 Tri osobitné spôsoby stvárnenia pamiatky SNP na návrhoch líca päťstokorunáky v súťaži na bankovky z roku 1969.

ooboch návrhov je v pozadí portrétov biely dvojkríž na trojvrší, teda pripomenutie tradičného symbolu slovenskej štátnosti na bankovke, na ktorej však sám autor navrhol nepopulárny štátny znak z roku 1960. Na návrhu Oldřicha Kulhánka má žena energický a bojovný výraz, zvýraznený náznamom orlieho krídla na jej pleciah (Obr. 4).

OJEDINELÝ FENOMÉN

Celkom ojedinelým fenoménom nielen medzi všetkými návrhmi na päťstokorunáčku z prelomu šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov, ale aj v širokom spektre domácich i zahraničných bankoviek je návrh Albína Brunovského (Obr. 5). Úplne opustil tradičné ponímanie koncepcie bankoviek s jedným dominantným motívom. Celú plochu okolo textového panelu umiestneného excentricky v ľavej spodnej časti vyplnil nepravidelnými poľami s množstvom hlboko premyslených detailov, ktoré expresívne zobrazujú rôzne aspekty dramatických udalostí posledných mesiacov druhej svetovej

vojny na Slovensku a drsnosť osudu ich aktívnych i pasívnych účastníkov, ľudí i domácich zvierat. V ľavej časti bankovky v malom poličku rozoznáme tváre obetí perzekúcie, zobrazené za mrežami väzenia. Vpravo od nich nasleduje priestor vyplnený zdanlivo chaoticky usporiadanými útvarmi. Pri bližšom pohľade v jeho spodnej časti rozoznáme výbuchom roztrhané zvyšky mŕtveho koňa. Nohy s kopytami voľne vybiehajú do priestoru. V pravej časti zasa hroty bajonetov vytŕčajú smerom k protivníkovi. Takmer celú pravú hornú štvrtinu vyplňa kompozícia horskej lesnatej a skalnatej krajiny. V ľavej časti krajina plynulo prechádza do vlasov mužskej hlavy. Jeho tvár sa skláňa dolava nadol. Jej ostré, až hrubé črty prezrádzajú vyčerpanie, ale aj odhodlanie bojovníka. Vľavo smerom nadol lesnatá krajina prechádza do dediny s drevenicami, čo je stvárnenie zázemia povstania.

Z pozadia vystupuje vidiecka žena v ľudovom odevu. Z jej tváre dýcha smútok a utrpenie. Tento výraz umocňuje zúfalo vystretá dľaň strnulo pripaženej ľavej ruky. Naľavo v samostatnom poličku celú scénu uzatvárajú dve nahé mužské mŕtvolky s trieskami prekrytými konármi, voľne pohodené, azda v priekope či v hromadnom hrobe. Drsnosť výjavu zmäkčuje len štátny znak umiestnený pod tvárou partizána a náčrt svetlejšieho členitej giloše v pozadí textového panelu. Jej tvary trochu pripomínajú plamene.

TRAGIKA

VOJNY

V Brunovského kompozícii chýbajú akékoľvek politické a ideologické symboly. Uväznené osoby, zúfalá žena i mŕtvi môžu byť príslušníkmi oboch strán konfliktu. Ukazujú čisto ľudskú tragiku vojny a utrpenie civilistov, ktorí sa nemôžu brániť násiliu, ktoré neraz páchajú obe bojujúce strany. Ani v uvoľnenej atmosfére roku 1968 by tento návrh asi nenašiel pochopenie. Tým menej to bolo možné očakávať v čase norma-

lizácie, ktorá sa vracala k jednoduchým a kanonizovaným výrazovým prostriedkom.

Návrh má všetky znaky diel Albína Brunovského – množstvo precízne premyslených detailov s viac alebo menej skrytým zmyslom. Detailov, ktoré pri každom pohľade na jeho diela dávajú divákovi príležitosť odhaliť niečo nové a lákajú ho vrátiť sa a hľadať ďalšie súvislosti. Na rozdiel od umelcových ostatných diel má návrh päťstokorunáky kompozične i výrazovo veľa spoločného s Picassovým obrazom Guernica z roku 1937 (Obr. 5), napríklad polohu a výraz mužskej hlavy. Ani Picasso neukazuje symboly španielskej revolúcie, ani priamo neukazuje vinníka tejto tragédie, ale kladie dôraz na zdesenie a utrpenie ľudí a zvierat v mestečku bombardovanom nemeckým letectvom. Spôsob, akým obe diela vyjadrujú hlboko ľudské poslanstvo, je to, čo spája svetoznámy obraz s takmer neznámym návrhom jednej bankovky významného slovenského maliara a grafika.

Prečo sa 27. októbra roku 1907 v Černej pri Ružomberku strelalo Slovenský Otčenáš Ruženky Fagovej

Miloš KÁZIK – Foto: archív SNN

Niet pôvabnejšej veci na svete, ako je dievča v rozkvetení... Týmto veršami sa začína známa báseň Jána Smreka a ako máločo spája krásu mladej Slovenky s našim národným príbehom. Dievča v rozkvetení – Ruženka Fagová, nebola ani „vyvolená“, ani „superstaristka“, takže o nej vieme veľmi málo. Vlastne nič. Vieme len, že mala osemnásť rokov. Pochádzala z malej dedinky v Liptove a posledné, čo v živote počula, bolo: Lönnil – Pá! Stala sa jednou z obetí tragédie v Černej, ktorej sto desiaty výročie si Slovensko v týchto dňoch pripomína. Tých pätnásť nevinných ľudí zabil konkrétni ľudia, a ešte čosi – veľkopanská arogancia a netolerancia uhorskej vládnnej moci k Slovákom a tiež ochota takejto moci slúžiť.

Prečo sa 27. októbra 1907 v Černej strelalo? Obyvatelia tejto dnes už ružomberkej mestskej časti si najmä zásluhou svojho rodáka Andreja Hlinku postavili kostol ku cti a sláve Božej. Vecou ich hrdosti a spolupatričnosti malo byť aj to, že kostol mal vysvätiť práve on – ružomberký farár Hlinka. Ten však bol v cirkevnej i štátnej nemilosti, lebo sa pred vtedajšími mocipánmi nebál nahlas vysloviť tieto slová: „Sloboda, blaho môjho ľudu, z ktorého pochádzam – a pyšný som, že z neho pochádzam – bude mi celým mojim životom sprievodnou hviezdou. Ona ma povedie i v tých najťažších časoch života, aby som pracoval na jeho telesnom i duševnom povznesení, ona mi dá sily a nadšenie borit sa za časné a večné poklady jeho duše: za kresťanskú osvetu a drahu našu materinskú reč.“

Ako vravel, tak žil. A to bolo jeho previnenie, za ktoré ho posielali za mreže a bránili mu vykonávať duchovnú službu. Keďže Hlinka kostol nemohol vysvätiť a Čerňanovia nechceli, aby im svätostánok vysvätil cudzí kňaz, uhorskí žandári mali urobiť nápravu. Podarilo sa. Po povelu „Lönnil!“ si Čerňanovia

Správa o masakre v Černej sa objavila na titulných stránkach dobovej tlače.

na svätostánok neubránili, pätnásť guľky z testovaných pušiek zabil, ďalší skončili v žalároch...

Ohavný čin otriasol svedomím civilizovanej Európy. Tá pochopila dvoji-

tvornosť a barbarskosť uhorskej národnostnej politiky, ktorej cieľom malo byť premeniť všetkých obyvateľov krajiny na Maďarov. Pochopila a nemlčala. Obhajcom Slovákov sa stal okrem iných aj nórsky spisovateľ Björnsterjerne Björnson, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru.

Možno to znie zveličene, ale odpor Čerňanov a ich odvaha postavili sa za svoje práva, smrť pätnásť z nich, a teda aj nevinná krv Ruženky Fagovej, zmenili naše dejiny. Zrazu sme v zápase o svoju existenciu neboli osamotení a o pár rokov sme sa s pomocou iných a mobilizovanej verejnej mienky vymenili z područia štátu, ktorý si nevážil nás, našu reč a kultúru. Aj preto o prostých dedičanoch z Černej môžeme povedať, že sú ozajstné osobnosti a hrdinovia našich dejín.

Spisovateľ Jozef Ciger Hronský o tom napísal: „Hrdinovia, čo nič, nič nechceli, ba ani nevedeli, čo by mali a mohli viac chcieť nad slovenský otčenáš, a nastavovali hruď i smrť prijali iba za otčenáš slovenský.“

Po vyše sto desiatich rokoch aké nepochopiteľné! Niektorí zomreli iba za

Otčenáš v materčine, aby mu mohol porozumieť. Dnes sa ho beztriestne môžeme modliť po slovensky, len nevieme, či mu ešte rozumieme?

Či chápeme, že je niečo, čo nás presahuje, a práve tým posväcuje aj naše meno.

Že budovať iba svoje pozemské kráľovstvo je málo, žalostne málo.

Že naša svojvôľa má skazonosnú moc pre nás i celú zem.

Že chlieb a všetko, čo nám život pre život dáva, nie je samozrejmosť, ale dar.

Že v pokore a odpustení sa rodí nový vzťah tak medzi ľuďmi, ako i národmi.

A že zlo – aj s novým obsahom a podobou – nestráca nič zo svojej podstaty.

Od dramatických udalostí v Černej už uplynulo viac ako stodesať rokov. Je možné, že Ruženka Fagová sa na to všetko bude pozerat z výšky a viac ako parádu, parádne reči parádnych pánov si bude všimáť dedinských mládencov a poletujúce listie. Ako vtedy. A pomodlí sa aj za nás Otčenáš, ktorému rozumie.

MATIČNÉ DEPEŠE

Hodnotili vykonané

Valné zhromaždenie Matice slovenskej v bratislavskej Dúbravke bolo z tých, kde nebola núdza o príklady dobre vykonanej práce – zaujímavé činnosti a prínosných podujatí.

Odstupujúca predsedníčka tohto odboru a naša usilovná spolupracovníčka Kvetka Sľáková privítala na hodnotiacom fóre opätovného kandidáta na predsedu MS a tiež stáleho spolupracovníka SNN Romana Michelka, starostu tejto mestskej časti Martina Zaťoviča, vicestarostu Ľubomíra Krajčára i všetkých prítomných matičiarov, ktorí sa v prvom rade postarali o to, že sa o Dúbravke vždy čosi pozitívne objavilo na stránkach matičného týždenníka. Aj preto za aktívnu prácu tu ocenili štrnásť matičiarov a dve základné školy, čo je vklad pre budúcnosť, lebo – ako kriticky zaznelo v diskusií – aj rady tohto MO treba čo najskôr omladiť, čo je naliehavá úloha pre nové vedenie odboru.

Hľadali odpovede

Matičiari v Trstenej pripravili pre ôsmakov a deviatakov z tamojších ZŠ R. Dilonga a P. O. Hviezdoslava a pre kvartánov Gymnázia M. Hattalu kvíz pod názvom Spoznávame Trstenú, spoznávame Oravu (slovenskú i poľskú), spoznávame Maticu slovenskú, počas ktorého trojčlenné družstvá hľadali odpovede na dvadsať otázok, pričom im mali pomôcť aj reálie v ich meste. Pohotovosť, miestnu znalosť aj dobré všeobecné vedomosti potvrdil fakt, že o konečnom umiestnení rozhodoval napokon „rozstrel“, po ktorom prvé dve priechky patrili obom družstvám zo ZŠ R. Dilonga a tretia školákovi zo ZŠ P. O. Hviezdoslava.

Za vzornú reprezentáciu

Pri príležitosti významného životného jubilea heligonkára a speváka Jána Šafára, rodáka z Gemerskej Polomy, sa v tamojšom kultúrnom dome uskutočnilo koncom októbra slávnostné prijatie jubilanta, na ktorom mu predstaviteľia obce a Miestneho odboru Matice slovenskej, ako i riaditeľka Domu Matice slovenskej v Rožňave prejavili úctu a vďaka za jeho tvorivú prácu pri uchovávaní folklórnych tradícií a za vzornú reprezentáciu.

Z úcty k šedinám

V Dennom centre v Rožňave pre tamojších obyvateľov aj tento rok rožňavskí matičiari pripravili podľa ich reakcií príjemné popoludnie. V Mesiaci úcty k starším si zaspomínali na slávnych a známych rodákov a o každom si niečo zaujímavé povedali. Nechýbala aj zdravotná prednáška o nástrahách ich veku. Na záver pripravili vedomostný kvíz, v ktorom seniori preukázali veľmi dobré vedomosti z histórie, takže pripravené odmeny sa dostali správnym adresátom.

Africkým školákom

V týchto dňoch je v Žiline nakládka bicyklov darovaných neziskovej organizácii Kolo pro Afriku z Ostravy, do ktorej sa mesto ako jediné na Slovensku zapojilo v auguste tohto roka. Cieľom charitatívnej akcie je uľahčiť africkým školákom cestu do škôl. V Žiline sa na tento cieľ vyzbieralo sedemdesiat bicyklov a dvanásť ďalších poputuje do Ostravy, kde ich roztriedia, prípadne opraví a transportujú, z Detskej tour Petra Sagana aj z OZ Mulica.

Pripravil Emil SEMANCO

Rokovali predsedovia MO MS a ČÚ MS v Žiline Živé a činorodé pracovné fórum

Katarína KALANKOVÁ, riaditeľka Domu Matice slovenskej v Žiline

V Dome Matice slovenskej v Žiline sa stretli predsedovia MO MS ŽSK s členským ústredím MS na pracovnom stretnutí, kde veľmi živo a plodne diskutovali o matičných otázkach, ako aj o dôležitej udalosti Matice slovenskej, ktorou je valné zhromaždenie Matice slovenskej 10. – 11. novembra 2017 v Liptovskom Mikuláši.

Na pracovnom stretnutí sa zúčastnili podpredseda Matice slovenskej Marián Gešper, predseda dozorného výboru MS Štefan Martinkovič, riaditeľ ČÚ MS Martin Fejko a predseda Krajskej rady ŽSK Milan Stromko.

M. Gešper zhodnotil aktuálny stav členskej základne. Spomenul aj mediálnu izoláciu Matice slovenskej a tiež kauzy, ktorými sa médiá usilujú hanobiť inštitucionálne postavenie Matice sloven-

skej ako jedinej národnej inštitúcie Slovákov. Veľmi jasne načrtol vízie Matice slovenskej, potrebu získavania mladých členov a sympatizantov, vzbudiť a osloviť ich progresívnymi nástrojmi s cieľom upevniť v nich vlastnosť, vzťah k slovenskej štátnosti v duchu národných, mravných a demokratických hodnôt. Na záver vystúpila M. Gešper konštatovať potrebu zmien v stratégii priorit MS.

Matičná stolnotenisová liga s novými pravidlami Putovný pohár zostal pod Zoborom

Text a foto: Veronika BILICOVÁ, Dom MS v Nitre

Športový odbor Matice slovenskej v spolupráci s Domom Matice slovenskej v Nitre a za finančnej podpory Nitrianskeho samosprávneho kraja pripravil novú podobu Matičnej stolnotenisovej ligy. Tá predlžuje tradíciu početných a obľúbených stolnotenisových turnajov v Nitrianskom kraji a v budúcnosti má byť ich vyvrcholením, ako to projektuje Ľubomír Kleštinec, predseda Športového odboru MS.

Na prvom otváracom turnaji sa zúčastnili matičné tímy z Nitre, Nitra-Klokočiny, Černej, Janíkovic, Ivanky pri Nitre, Lehoty, zo záhorských odborov Závod a Zohor a pripojili sa aj mimomatičné športové kluby z Dolných Krškán a zo Svätoplukova. Matičná stolnotenisová liga oslovila všetky vekové kategórie, pričom najpočetnejšou bola kategória mužů nad päťdesiat rokov. Organizátorov potešilo vytvorenie samostatnej kategórie detí. Tú ovládli Simon, Miroslav a Lukáš Ištokovičovi. Kategóriu žien vyhrala Jarmila Sieglóvá z MO MS Nitra; kategóriu mužův

do päťdesiat rokov Ján Klempa z MO MS Závod a kategóriu mužův nad päťdesiat rokov Marián Račko z MO MS Ivanky pri Nitre. Organizátori dúfajú, že sa počet pretekárov bude postupne zvyšovať najmä v kategórii detí. Tentoraz súťažilo päťdesiatštyri hráčov a popri cenách pre jednotlivcov bol hlavnou trofejou súbojov za zelenými stolmi Putovný pohár, ktorého prvým držiteľom sa stal MO MS v Nitre.

Na ďalšiu podporu športovania detí a mládeže sa od novembra v Dome MS v Nitre s podporou Športového odboru MS otvára nový stolnotenisový krúžok.

V zápale boja za zeleným stolom...

Mladí autori a ich príbehy

Oravské kultúrne stredisko v Dolnom Kubine pripravilo už štrnásty ročník celoštátnej literárnej súťaže mladých autorov pod názvom Mladá slovenská poviedka 2017. Do súťaže sa zapojilo celkom šesťdesiat sedem mladých autorov v troch vekových kategóriách, pričom najviac prác tak ako v uplynulých ročníkoch zaslali stredoškôlaci.

Vitazstvo v najmladšej kategórii žiakov 6. – 9. ročníkov základných škôl a primy až kvarty osemročných gymnázií získala za poviedku Zimný kvet Tamara Kenderová z Ružomberka, v kategórii stredoškôlkov a študentov kvinty až oktávy osemročných gymnázií zvíťazila Hana Pastoreková z Hurbanova s poviedkou Eugénia. Medzi dospelými autormi do tridsať rokov porotu najviac zaujal Tomáš Kičina z Bratislavy s poviedkou Si tam?

Vyhodnotenie celoštátnej súťaže spojené s vyhlásením výsledkov, s prezentáciou zborníka a so stretnutím autorov s členmi poroty sa uskutočnilo 7. novembra 2017 v Oravskej knižnici Antona Habovštiaka v Dolnom Kubine. Podujatie z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

(red)

Marián TKÁČ
odchádzajúci predseda
Matice slovenskej

Akí budeme?

Našu podstatu viac ako (ne) napísané vlastné dejiny odprávdava formovali rozprávky a, pravdepodobne, už od čias Rimanov aj kresťanstvo.

Neviem, či existuje iný národ, ktorý by tak dôsledne žil podľa rozprávkových receptov. Tu v srdci Európy na očiach všetkým chceme si predložiť bezstarostný čas detstva? Lebo nie sú práve rozprávkové bytosti na našom začiatku podobne ako u Grékov? Nie sú mnohé naše povesti – o Miesi-železovi alebo o Lomidrevovi – starými mýtmi z počiatku nášho vedomého existovania, keď sa „miesilo železo“?

V rozprávkach Pavla Dobšinského (ktorý však v našom hlavnom meste nemá sochu, aj keď by si ju zaslúžil; má ju iný rozprávkár – Hans Christian Andersen z Dánska, len preto, že raz do Prešporka zabľúdlil, no nie je toto prejav našej ohľaduplnosti?) zvíťazí dobro nad zlom často bez toho, že by bolo treba odseknúť čo len jednu dračiu hlavu. Stačí byť dobrým Popolvárom a čakať v správnom čase na správnom mieste – kedy pôjde okolo princezná. Môžeme nemať Jánošíka, hrdinu číslo jeden, ktorý úplne rozprávkovito zlým boháčom bráva a dobrým chudobným dáva? Tým stačilo len čakať a byť – chudobnými. Pasivita ako hrom...

Kresťanstvo nás zrejme poznačilo väčšími než rozprávkami, ale rovnakým smerom. Sme koreňmi národ roľníkov, ktorí viac ako iní spolupracujú s Bohom, lebo On má popri nich a pôde najväčší podiel na dobrom výsledku ich práce. Roľník častejšie ako iný dvíha zrak k nebu aj preto, lebo je celý život zviazaný so zemou. Bola to teda vidina neba, čo diktovala nepechoriť sa priveľmi na tomto svete, čo zdôrazňovala ohľaduplnosť, trpezlivosť, dobrotu (lásku) a okrem toho jednoznačne velila: „Nepokradneš!“ Preto prevládala (ale už neprevládala) pocit, že bohatstvo je niečo nežiaduce, že práca s peniazmi zaväňuje čímsi nedefinovateľným. Ved' či nebolo tak, že „peniaze do času, stačnosť – pekná cnosť, tá trvá na večnosť“ a „za peniaze všetko kúpiš, len kráľovstvo nebeské nie“?

Takí sme boli. A čo ďalej? Naša Matica nás musí aj naďalej viesť po cestách úcty k tradíciám, k našim tradičným hodnotám. K slovenskosti. Lebo vo zvlášť svetle prezijie náš národ, len ak ostane taký, aký bol v časoch, keď nemal vlastný štát a nebol bohatý. Keď za krádež bol trest, a nie sláva.

vydavatel.sk

SLOVAKIA | ONLINE

.tasr.

Pri hľadaní známych osobností, dejateľov a spisovateľov nebudete blúdiť

Národný cintorín v modernom šate

Text k foto: Michal SITNIK

Na Národnom cintoríne v Martine v posledný októbrový deň tesne pred Sviatkom všetkých svätých slávnostne sprístupnili tri nové digitálne informačné tabule. Všetci obyvatelia a návštevníci jedného z najvýznamnejších slovenských cintorínov si tak budú môcť prezrieť miesta posledného odpočinku významných dejateľov v digitálnej podobe. Moderný informačný systém ponúka aj iné zlepšenia, takže návštevníci tu už nebudú blúdiť...

Vzhľadom na špeciálny status mesta Martin garantovaný zákonom nie sú investície do kultúry a rekonštrukcie najvýznamnejších pamiatok nijakým prekvapením. Komplex Národného cintorína je ojedinelým druhom pamiatky, keďže je miesto posledného odpočinku vyše tristo významných slovenských osobností – spisovateľov, umelcov, vedcov, politikov a iných činovníkov. Primátor mesta Martin Andrej Hrnčiar predstavil túto investíciu do kultúry v Martine slovami: „Národný cintorín je významným miestom nielen regionálneho, ale aj celoslovenského charakteru. Nové tabule jednoznačne sprehľadnia orientáciu v priestore a zároveň ponúknu unikátne inovácie vo forme interaktívne ponúknutých informácií.“

Výroba tabúl sa začala v lete, v septembri ich inštalovali a vzápätí nainštalovali aj nový softvér špeciálne vyvinutý pre Národný cintorín. V databáze sú teraz informácie o päťsto štyridsiatiach osobnostiach, vyše dvesto náhrobníkoch

Od svojho nainštalovania je o interaktívne tabule na Národnom cintoríne v Martine pochopiteľne veľký záujem.

a jednom pamätníku. Databázy zároveň dopĺňajú fotografie, ktoré sa priebežne aktualizujú.

Interaktívne tabule stáli takmer osemdesiatpäťtisíc eur a mesto ich financovalo z dotácie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, Ministerstva financií Slovenskej republiky aj z vlastných zdrojov. Infopanely umiestnili na pôvod-

nom mieste a disponujú modernou technológiou s dotykovým displejom, obrazovkou LCD 46 a dizajnom, ktorý zodpovedá historickému charakteru cintorína. Panely majú antivandalskú úpravu, sú vybavené rôznymi bezpečnostnými prvami vrátane kamerového dohľadu a v súčasnosti sú najstráženejším objektom v Martine.

Nevšedný deň jesenných prázdnin malých folkloristov v Nových Zámkoch

Prezidenta Kisku vítal Matičiarik

Text a foto: Helena RUSNÁKOVÁ

Členovia novozámockého Det-ského folklórneho súboru Matičiarik na tohtoročné jesenné prázdniny budú dlho spomínať. Prečo? Stretli sa s prezidentom SR Andrejom Kiskom, ktorý posledný októbrový deň zavítal na pracovnú návštevu do mesta Nové Zámky. Pred budovou Mestského úradu v Nových Zámkoch spolu s primátorom mesta Otokarom Kleinom, so zamestnancami MsÚ a s občanmi mesta čakali na príchod prezidenta aj členovia Det-ského folklórneho súboru Matičiarik

Členovia súboru vítali hlavu štátu chlebom a soľou...

pod vedením vedúcej súboru Jany Garajovej a pozdravili ho slovan-

ským zvykom – chlebom a soľou aj pekným kultúrnym programom. Pánovi prezidentovi sa vystúpenie mladých folkloristov veľmi páčilo. Po privítaní sa uskutočnilo oficiálne stretnutie A. Kisku s vedením mesta na mestskom úrade. Po stretnutí sa pred budovou MsÚ sa prezident SR prihovril zástupcom médií. Po vyhlásení prezidenta pre médiá prezident Slovenskej republiky spolu s primátorom mesta navštívili významných novozámoc-kých zamestnávateľov.

Moja fujara smutne mumle

Slovenská folklórna scéna posmutnela. V týchto jesenných dňoch ju navždy opustil jeden z jej výrazných predstaviteľov, muzikant, výrobca fujár a pišťal, pedagóg hry na tieto nástroje, zberateľ aj autor metodických a popularizačných kníh Dušan HOLÍK.

Narodil sa 18. decembra 1959 v Očovej ako najmladší z troch bratov. Lásku k rázovitému kraju pod Poľanou a k ľudovej piesni mu vštepil najmä starý otec, ktorý mu vyrobil aj prvú pišťalku a naučil ho preberať na nej. Od otca sa naučil hrať na fujare, a tá sa mu od desiatich rokov stala s pišťalkami celoživotnou spoločníčkou. Na Konzervatóriu v Žiline vyštudoval odbor dychové hudobné nástroje a začal ľudové nástroje aj vyrábať. Ako dvadsaťročný si trúfol aj na fujaru. Vzorom a učiteľom mu bol chýrny fujaráš Juraj Ďurečka, ktorý navyše bol aj blízky príbuzný. Spolu účinkovali vo folklórnom súbore Očovian a kde ich trio doplnil Mar-

Folklórna scéna osirela, opustil ju jeden z jej výrazných zjavov – bytostný fujarista Dušan HOLÍK.

tin Sanitrár – rovnako známy a uznávaný fujarista zo Sliacha. Za vyše štyridsať rokov Dušan Holík absolvoval nespočetné

množstvo vystúpení doma aj v zahraničí a účinkoval vo viacerých folklórnych súboroch. Od roku 1985 pôsobil v Ľudovej škole umenia v Detve, kde ako učiteľ hudby odovzdával poznatky a skúsenosti mladým muzikantom a zaslúžil sa aj o to, že slovenská fujara je dnes zapísaná do zoznamu kultúrneho dedičstva ľudstva. Dušan Holík priviedol k hre na ľudových hudobných nástrojoch a ich výrobe aj syna a trvalú stopu zanechal aj v metodickom materiáli – Spevníkoch pre fujaru a pastiersku pišťalku i ako organizátor festivalu Duša fujary. Tá jeho smutne mumle, že majstra, čo ju vyrobil, už niet...

(se)

Foto: archív autora

PRIPOMÍNAME SI

18. novembra

– stodesať rokov od narodenia básnika Andreja Plávku (1907 – 1982); od prvých rokov tzv. normalizácie (po okupácii) predseda Zväzu slovenských spisovateľov a oceňovaný autor (národný umelec, Štátna cena K. Gottwalda, Rad Víťazného februára...)

– tzv. Národný front vymenoval v roku 1947 nový Zbor poverenikov na Slovensku, predsedom sa stal komunist G. Husák, hoci voľby na Slovensku vyhrala Demokratická strana, DS mala šesť poverenikov, KSS päť, čo tiež nezodpovedalo výsledkom voľieb, ktoré sa skončili vysokým víťazstvom Demokratickej strany; boľševizácia Slovenska sa začala práve pred sedemdesiatimi rokmi

19. novembra

– storočnica Františka Dibarboru; bol jeden z najpopulárnejších hercov v dejinách slovenského divadla a filmu, operetný spevák a kabaretier (1917 – 1887)

– šesťdesiat rokov, čo sa stal prezidentom republiky zarytý nepriateľ demokracie, slovenského národného povedomia a Matice slovenskej Antonín Novotný (1957)

– novinár, publicista a aforista Milan Kenda, odchovanec niekdajších novin Smena, člen Spolku slovenských spisovateľov má osemdesiat rokov

– šesťdesiatpäť rokov má botanik prof. Karol Mičieta, rektor Univerzity Komenského

20. novembra

– pred sto dvadsiatimi rokmi založil v Ružomberku Karol Salva týždenník pre politiku a spoločenský život Slovenské listy; pomery však dovolili novinám vychádzať len dva roky: 1897 – 1899

– dvadsať rokov od smrti populárneho skladateľa a dirigenta zábavnej hudby Karola Elberta (1911 – 1997)

21. novembra

– stopäť rokov čo sa narodil básnik, spisovateľ a kultúrny historik, katolícky kňaz a pedagóg Jozef Kútnik-Šmálov (1912 – 1982)

– deväťdesiatpäť rokov od narodenia významného divadelného a televízneho režiséra Tibora Rakovského (1922 – 1982)

– pred pätnástimi rokmi (2002) sme dostali pozvánku do NATO; napriek porevolučným sľubom politikov, že už nikdy nijaký vojenský pakt, pozvanie sme prijali

– básnik Andrej Chudoba sa narodil pred deväťdesiatimi rokmi (1927 – 2014)

22. novembra

– herec a divadelný riaditeľ Ján Greššo sa doživa šesťdesiatpäťky

– novinárka Ľudmila Farkašová má okružle životné jubileum

23. novembra

– štyridsať rokov od smrti generála slovenskej armády Viliama Lichnera (1902 – 1977)

24. novembra

– dvestošesťdesiat rokov, čo sa v Hlohovci narodil Andrej Kapustáš (1757 – 1796), ktorý sa už v tridsiatke stal veľkopodnikateľom vo Varšave a po vypuknutí protiruského povstania členom užšieho vedenia poľskej Najvyššej národnej rady; zomrel v ruskom zajatí ako tridsaťdeväťročný

– sto päťdesiate výročie narodenia Jána Smetanaya z Veličnej (1867 – 1953), priekopníka slovenského knihovníctva

(jč)